

Az adórendszer hatása a vállalkozás szabadságára

Egy lepapírozott adórendszer költségei

Balás Gábor – Vékony András Benjámín

Közjó és Kapitalizmus Intézet

Műhelytanulmány

No. 16.

2009.április 22.

Tanulmányunk célja a magyarországi szabályozói gyakorlat, elsősorban az adórendszer működésének a vállalkozás, mint tevékenység szabadságára kifejtett hatásainak bemutatása. Az elemzés a szabályozásnak a vállalkozások üzleti környezetében játszott szerepét, az adórendszer működésének a vállalkozások döntéseire gyakorolt hatásait, a szabályozásnak az értékteremtő cserék létrejöttét támogató vagy megakadályozó tényezőit vizsgálja. Legfontosabb megállapítása, hogy az adórendszeri szabályok magas adminisztratív költsége az írott és a működő adózási gyakorlat szétválásához vezetett. Az adórendszer „lepapírozásának” gyakorlata az adminisztratív költségeknél lényegesen magasabb költségekhez vezet az üzleti dokumentációknak a bizalom megteremtésében való használhatatlansága és az írott normarendszerek legitimitásának csökkentése révén.

A tanulmány a Szerzők és nem a Közjó és Kapitalizmus Intézet véleményét tükrözi!

Az adórendszer hatása a vállalkozás szabadságára

Egy lepapírozott adórendszer költségei

Balás Gábor – Vékony András Benjámín

Tartalomjegyzék

Az állam szerepe a kapitalizmusban.....	2
Módszertani megjegyzések, ...	4
A vállalkozások sikeres működésük legfőbb akadályának az államot tartják.....	5
A szabályozási költségek egyre többet visznek el a vállalkozás nyereségéből.....	7
Az adó adminisztrációs költségei magasak, különösen a kis cégek esetében	10
Az írott szabályok csak díszletek az adózási gyakorlat színdarabjában	16
Az adószabályok hatóköre	16
Az adószabályok életszerűtlenek.....	20
Az írott szabályok helyett az állami informális elvárás a meghatározó.....	21
Az adórendszer miatti „papírozás” hatalmas költségekkel jár	23
Ez az adórendszer nem a miénk	26
Lássunk tisztán.....	29
Az adórendszer kudarca csak a jéghegy csúcsa.....	30
Háborúban az állammal.....	31
Felhasznált irodalom.....	32

AZ ÁLLAM SZEREPE A KAPITALIZMUSBAN

A Jelentés a Magyar Kapitalizmusról 2008 programadó tanulmánya Szalai Ákos és Szepesi Balázs (2008): Mit nem tudunk a magyar kapitalizmusról? című műhelytanulmánya volt. Ebben az állam szerepét, az állammal kapcsolatos kapitalista elvárásokat a következőkben láttatják.

„A kormányzat feladata. A bizalom infrastruktúrája tehát elengedhetetlen az értékteremtéshez, az együttműködéshez. Ezt az infrastruktúrát sok minden elősegítheti: például a közkerölcsök, bizonyos társadalmi intézmények – és ezen intézmények egyike az állam, a kormányzat is. Az eddigiek alapján viszonylag egyszerű normatív követelményt megfogalmazni a kormányzattal szemben: segítsen bizalmat teremteni, ha a társadalom alapvető intézményei, a közkerölcsök még nem elégségesek ehhez. A mi elvárásunk az, hogy teremtsen meg azokat az intézményeket, amelyek az enélkül hiányzó bizalmat pótolhatnák. Épp ezért gondoljuk, hogy a magyar kapitalizmus megteremtése nem lehet egyszerűen a máshol bevált intézmények átvétele. Mindenféle állami beavatkozás, jogintézmény annyiban szükséges, amennyiben a bizalmi viszonyokra épülő spontán tranzakciók enélkül nem lennének működőképeseek – ez az igény pedig országról országra eltér. A kormányzat két hibát, bűnt követhet el: ha beavatkozik ott, ahol a bizalmi viszonyok nélküle is megvannak (például napjainkban a családjogban láthatunk erre erős törekvést), illetve ha nem segít ott, ahol a bizalom hiányzik.

Ugyanakkor ne tagadjuk: ha valami azonos a kapitalizmus barátaiban, akkor az az állammal, a kormányzattal szembeni mindenkor gyanakvás. Nem biztos, hogy mindenki egyetért az állammal itt adott leírásunkkal, sokan egyéb feladatokat is szívesen rá bíznanak. Mi sem tagadjuk, hogy az állammal vannak más feladatai is. De azt soha ne felejtjük el, hogy semmi nem garantálja, hogy a kormányzat végül arra is fogja használni a neki juttatott eszközöket, amit tőle elvárunk. Bár lehet, hogy szeretnénk az ellenkezőjét hinni, de a közintézményekben tevékenykedő emberek nem különböznek a magánvállalkozásokban tevékenykedőktől. A kormányzaton belül ugyan mások a játékszabályok (bonyolultabbak a viszonyok, sokszor átláthatatlanabbak az elvárások), mint a „piacon”, de itt sem garantálja semmi, sem az általában jelenlévő demokratikus kontroll, sem a hierarchikus ellenőrzés, hogy a kormányzat működése mindenkor a mi elvárásainkhoz igazodik, és nem egyszerűen a bürokráciában dolgozók, a politikusok egyéni érdekeit követi. És ezzel előttünk is áll az, ami „kormányzati paradoxonnak” nevezhetünk: miközben a mindenkor kormányzattól várjuk, hogy a bizalom infrastruktúráját kiteljesítse, aközben nem sok okunk van bízni benne – maga az egyik legkevésbé megbízható szereplője a társadalomnak.”¹

„Állami intézmények. – A mi számunkra az állam alapvető feladata, hogy támogassa a kölcsönösen előnyös megállapodások létrejöttét és betartását. A legfontosabb eszközök pedig ennek érdekében a tulajdon védelme, a kártérítési rendszer megfelelő működtetése, a szerződések kikényszerítése (a kölcsönösen előnyös együttműködések elősegítése).

A tulajdon védelme, az erőforrások, termékek, szellemi javak fölötti rendelkezés jogának biztosítása nélkül az üzleti tranzakciók nem lehetségesek. Ha nincs megegyezés arról, hogy kit milyen jogok illetnek meg, akkor az igazságszolgáltatás feladata a vitás kérdések eldöntése, illetve a döntés kikényszerítése. A kapitalista, kereskedő társadalom jogrendszere a mások jogos érdekeit sértő feleket kártérítésre kötelezi – ezzel próbálja „ellenőszüntetni” a másoknak kárt okozó tevékenységeket. A tulajdon és a kártérítés teremti meg a bizalmat abban, hogy bárkivel is hoz össze a sors, a (tulajdon)jogainkat nem sértheti meg, nekünk kárt nem okozhatnak.

A szerződéses ígérek kikényszerítése nyilvánvalóan hozzájárul a bizalom infrastruktúrájának megteremtéséhez. Ugyanakkor a szerződési jog fontos feladata az együttműködés, a megállapodás elősegítése is. Ezt segítik a szerződések mintáját meghatározó diszpozitív szabályok – ezek olyan minták, amelyek követésétől a felek konszenzus esetén elvárhatják, de, ha a kormányzat a legtöbb együttműködéshez megfelelő mintát állít össze, akkor erre a

---

¹ Szalai-Szepesi (2008), 5.o.

többletmunkára ritkán kerül sor. A szerződések keretében külön is szólni a kell a társasági működést, az alkalmazotti jogviszonyt szabályozó jogról, amely a gazdaság, a társadalom egyik legfontosabb intézményének működését teheti könnyebbé, vagy éppen nehezebbé. Megfelelő társasági (és kapcsolódó munka- és egyéb) jog nélkül mindig minden munkafolyamatról külön szerződést kellene kötni. Lényegesen könnyebbé válik az együttműködés, ha hosszabb távon elköteleződhetünk egymásnak társaságot alapítva, munkaviszonyba lépve – ezt természetesen csak megfelelő, ezt segítő jogszabályi, intézményi környezetben fogjuk megtenni.

Egy együttműködés, megállapodás végrehajtása sokszor olyanokra is hatással van, akik nem ültek ott a tárgyalóasztalnál. Az ilyen esetekben a megállapodásban részt venni nem tudó érintetteket képviselője lenne az állam szabályozó intézményeinek egyik legfontosabb feladata. Sőt, sokszor a szabályozás nem is elég. Tipikus példa erre az, amikor hogy a kormányzat előre nem tudja pontosan megfogalmazni az elvárásokat, vagy azért mert nem képes ellenőrizni, vagy azért nem tudja bizonyítani azok betartását – ilyenkor (de a kormányzattal szembeni megalapozott bizalmatlanság miatt, csak ilyenkor) egyszerűbb lehet, ha a saját kezébe veszi a szolgáltatásokat, maga kezdi el szervezni a kölcsönösen előnyös tranzakciókat.²

A kapitalizmus vizsgálatokor tehát az államot a bizalmi infrastruktúra egyik letéteményeseként megteremtőjeként vizsgáljuk jelen műhelytanulmányokban. Az állam, mint intézmény esetében ugyanazon költségek vizsgálata az irányadó, mint a bizalom infrastruktúrájának más aspektusaiban:

- 1) az tökéletlen szabályok miatt elmaradt előnyös cserék költsége, amikor megtilt vagy nem segít létrejönni kölcsönösen előnyös cseréket;
- 2) az intézményekhez történő alkalmazkodás költsége, ami a szabályok betartásához szükséges idős és egyéb költségekből adódik;
- 3) a bizalom infrastruktúráján belüli ellentmondásokból adódó költségek, amikor például a társadalmi normák és az állami szabályok nem fedik egymást.

Mivel e fenti elvárások és kérdések önmagukban egy több éves kutatási keretet biztosítottak volna a Közjó és Kapitalizmus Intézet számára, miközben az állam csak az egyik intézmény, amely a bizalom infrastruktúrájában meghatározó, ezért a 2008-as jelentéshez az állammal kapcsolatos vizsgálatok körét két témakörre szűkítettük.

„Állami intézmények. Láttuk, hogy az állami intézményeknek fontos – de alapvetően csak kiegészítő szerepük lehet. Az állami intézmények két szintjét vonjuk vizsgálat alá: az alapintézményeket (tulajdon, kártérítés, szerződési jog, társasági jog), illetve a szabályozást.

Alapintézmények. A gazdasági élet alapvető intézményeivel szemben megfogalmazható főkövetelmények, hogy járuljanak hozzá a bizalom megerősödéséhez, orvosolják azokat a problémákat, amelyek akadályozhatják a kölcsönösen előnyös együttműködések kialakulását. A vizsgálat során mindenképpen a jogrendszer „végeredményét” kell tekinteni – nem elégedhetünk meg (sok nemzetközi vizsgálathoz hasonlóan) a törvények elemzésével, a kérdés az, hogy a bírósági, az államigazgatási döntések, sőt a végrehajtott döntések hogyan alakulnak! Például, nem elégedhetünk meg a tulajdon törvényi garanciájával akkor, ha nyilvánvaló, hogy a rendőrség nem hajlandó megvédeni a magántulajdont – sok esetben, kisebb értékhatár esetén nyomozást sem hajlandó indítani. A jelentésben értékelni kell a joggyakorlat fontosabb változásait (ide értve, természetesen a jogszabály-változásokat is).

Szabályozás. Láttuk, hogy a szabályozás fő feladata az, hogy az alkuban részt nem vevő (vagy gyengébb) felet védelmezze. Nem lehetünk bizonyosak abban, hogy ezt az elvárásnak

---

² Szalai-Szepesi (2008), 7 o.

valóban eleget is tesznek a különböző hatóságok. Mivel a szabályozás ágazatonként eltérő lehet, így a Jelentésben törekedni kell arra, hogy legalább azon szabályozók gyakorlata folyamatos elemzés tárgya legyen, amelyek minden ágazatot (vagy legalábbis a legtöbb ágazatot) egyformán érint – ide érthetjük mindenekelőtt a verseny és a munkaügyi szabályozást. Ugyanakkor figyelni kell az ágazat-specifikus szabályozók alakulását is (pl. az energia, a közlekedés, a hírközlés; illetve a élelmiszer-ipar, a vendéglátás ágazati hatóságai). A vizsgálat egyik legfontosabb kérdése az, hogy milyen többlet (főlöslleges) költségeket okoz egy-egy szabályozás az érintetteknek – mekkora többletterheket vállal fel az, aki a minden kérdésben törvényes úton kíván járni?

Az állam intézmények finanszírozása (így az igazságszolgáltatásé és a szabályozóké is) általában adórendszeren keresztül történik. Az, hogy mekkora költségekkel jár az állam működése, mennyi adót szed be a kormányzat annak megítélése olyan politikai döntések következménye, amely most nem tárgya a vizsgálatunknak. Ha a kormány sok – például újraelosztási, (esély)egyenlőségi – célt vállal fel, akkor az adószint is magasabb lesz. Erről a Jelentés nem kíván állást foglalni – ugyanazt az adószintet tekinthetjük soknak és kevésnek is, attól függően, hogy mit gondolunk a kormányzati kiadási programokról. Ami azonban nyilvánvaló veszteség az a költség, idő és egyéb erőforrás, amit az adófizetőnek az adó befizetésén túl is fel kell vállalnia, ha törvénytisztelő adózó módjára akar eljárni. Ez olyan költség, ami az adózót főlösllegesen terheli – neki költség, de az államnak nem hoz bevételt. Minél bonyolultabb az adórendszer, annál nagyobb ez a főlöslleges költség. Nullára ugyan ez soha nem szorítható le, de egyértelmű, hogy az alacsonyabb szintje erősíti a kapitalista rendszert: több idő, energia, pénz marad a kölcsönösen előnyös együttműködések felkutatására, kialakítására, végrehajtására."³

Jelen tanulmány ez utóbbi témakörre a szabályozás és azon belül is az adórendszernek a vállalkozás, mint tevékenység szabadságára kifejtett hatását vizsgálja. Fókuszban mindazon költségeket azok mértékét és okait állítjuk, amelyek az állami szabályozás, mint a bizalom infrastruktúrájának egy eleme jelent a magyar kapitalizmusban. Nem vitatjuk meg az adókulcsok mértékének jogosságát, de vitatjuk, hogy ezen adómértékek beszedésének módja, milyen cseréket tilt meg, hogy ezen adómértékek behajtása érdekében alkalmazott szabályrendszerekhez való alkalmazkodás mekkora mértékű költséget jelent a vállalkozásnak és az állami szabályozás a bizalom infrastruktúrájának többi elemével mennyire konzisztens, mennyiben támogatja és mennyiben akadályozza azok működését.

MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK,

A műhelytanulmányban foglalt állítások három információ forrást vettek alapul: a témában releváns hazai empirikus irodalom, elsősorban az adórendszer működéséről, a vállalkozói környezetről és az adóelkerülésről szóló empirikus munkák feldolgozásán, a nemzetközi szervezeteknek a vállalkozások versenyképességét a vállalkozási környezetet vizsgáló összehasonlító jelentéseit (a Világbank Doing Business jelentése és a World Economic Forum Global Competitiveness Reportja volt a két legfontosabb forrás), valamint a műhelytanulmány elkészítéséhez elvégzett saját empirikus adatfelvételünkön.

Empirikus munkánk első szakaszában 2008. októbere és december eleje között reprezentatívnak nem tekinthető, feltáró jellegű mélyinterjúkat készítettünk 62

---

³ Szalai- Szepesi (2008), 15.o.

vállalkozóval. Építőipari cégeket, mezőgazdasági, élelmiszer-ipari vállalkozásokat, kockázati tőke-alapok kezelőit, bankárokat, könyvelőket kerestünk fel.

Ezt követően 2009. januárjában internetes vállalkozói felmérést készítettünk. A minta négy egymástól független részből állt:

1. A KSH adatbázisát felhasználva véletlenszerű mintát vettünk az építőipari vállalkozások közül. Az először telefonon, majd e-mailben megkeresett vállalkozások közül 170-en válaszoltak kérdéseinkre.
2. Az 1. pontban leírtakat követve küldtük el kérdéseinket agráriumban, élelmiszergyártásban, forgalmazásban tevékenykedő cégeknek; 198-en válaszoltak.

A két, országosan reprezentatív ágazati lekérdezés során a válaszadási arány meghaladta a 20%-ot.

3. Elküldtük kérdőívünket a Tolna Megyei Kereskedelmi és Iparkamara összes e-mail címmel rendelkező tagjának. 267-en töltötték ki a kérdőívet.
4. A Hajdú-Bihar megyei Kereskedelmi és Iparkamara elküldte kérdőívünket tagjainak; innen összesen 65 válasz érkezett.

A négy almintá jelentősen eltérő ágazatok és földrajzi térségek vállalkozásainak adatait tartalmazza. Az ország két, fekvésében, településstruktúrájában jelentősen eltérő megyére, illetve belső szerkezetében, logikájában teljesen eltérő szektorra terjedt ki vizsgálatunk. Csoportos mintavételi stratégiánk nem tekinthető teljes körűen reprezentatívnak, úgy véljük azonban, hogy eredményei megbízható kiindulási alapot jelenthetnek. Ezt támasztja alá, hogy a válaszok struktúrája a négy jelentősen eltérő körből merített almintában meglepően hasonlóan mutatkozott.

A VÁLLALKOZÁSOK SIKERES MŰKÖDÉSÜK LEGFŐBB AKADÁLYÁNAK AZ ÁLLAMOT

TARTJÁK

A vállalkozók a sikeres működés legfőbb akadályának a magyar államot tartják, mely velük szemben ellenségesen viselkedik és hozza meg szabályait. Ezt az állapotot feltehetően a rendszerváltoztatás előttről továbböröklődő vállalkozói és bürokrata beidegződések egyaránt éltetik. A jelentés készítése során felkeresett vállalkozók az államhoz kapcsolódó üzleti feltételekről voltak a legrosszabb véleménnyel. A kérdőíves felmérésünk adatai alapján kidolgozott „államműködési index” 100-as skálán 31,3-as értéket mutat, ami egybevág a mélyinterjúk során hallott indulatos kifakadásokkal.

Mélyinterjúk megkérdezésünkben a 23 mezőgazdasági és 20 építőipari vállalkozó az üzletmenetüket gátló legfontosabb szabályozási elemeknek az adóadminisztrációt, annak bonyolultságát és változékonyságát emelték ki első helyen (20 említés), ezt követte a munkavédelem területe (16 említés), az adókulcsok mértéke (9 említés) és az ágazati minőségbiztosítás (7 említés).

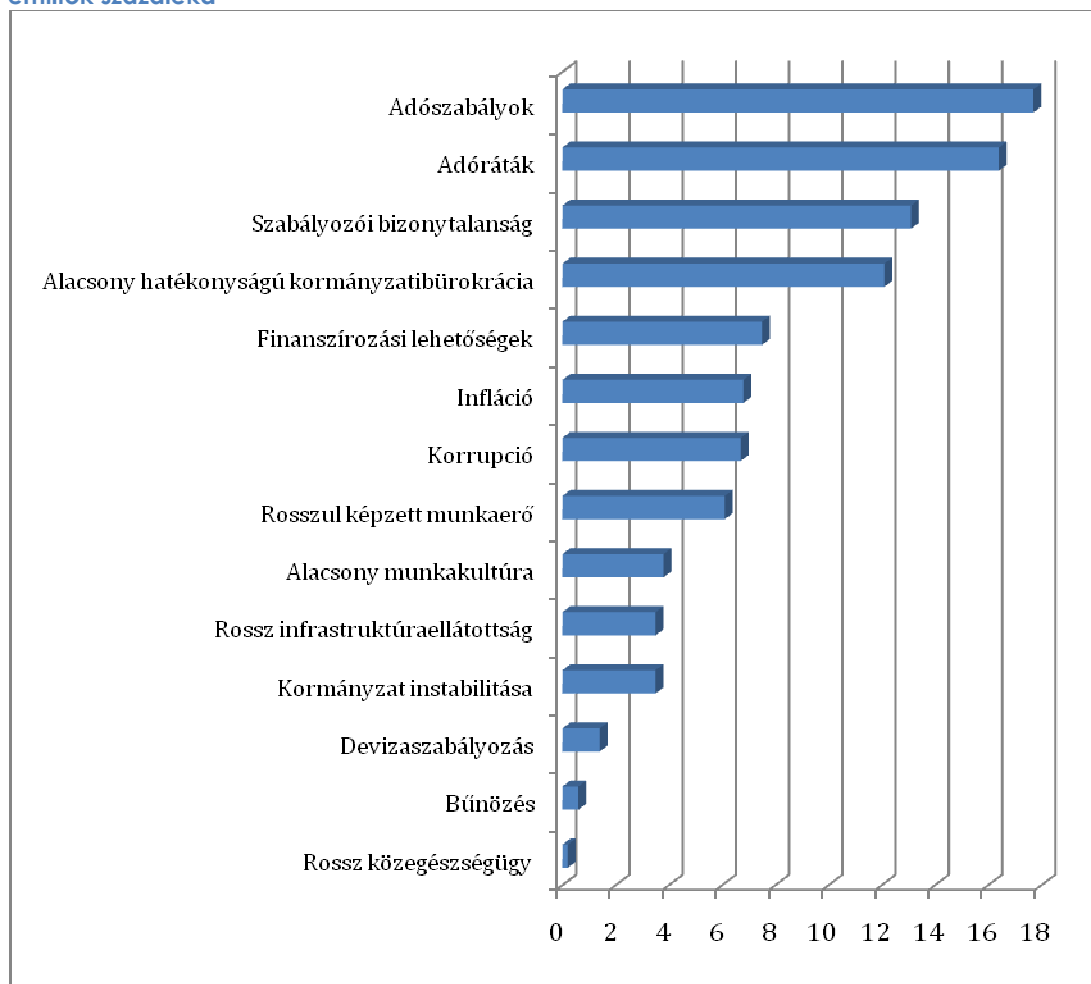
„Ami itt van az már perverz. Az adó a legrosszabb, főleg, hogy annyi helyre kell adózni. Más gondok is vannak. Olyan jellegű a leszabályozás, hogy néha nem a fontossággal arányosak a

büntetési tételek, hanem ahogy jött. A kapcsolódó hatóságok egymás igazolásait sem ismerik el. A pályázatokat nem is lehet megcsinálni olyan bonyolultak. Ha nevesíteni kellene a legrosszabbat, akkor a munkaügyi szabályozás lenne az élen, mert az végtelenül rossz. A munkaügyi bíróságon esélyed sincs, hogy nyerjél. A szocializmus rendszere él tovább, ami a munkamorálra is negatívan hat. A jogait előbb tudja egy alkalmazott, mint, hogy a kötelességeit megismerné. A hatósági ügyeknél az egyoldalú határidő módosítási lehetőség egy horror. Amit végre az építési hatóság megtudna csinálni azt meg most decentralizálták és már megint megy a fili-toli." Részlet az egyik építési vállalkozóval lefolytatott interjúból.

Eredményeink összecsengenek a közelmúlt más hasonló felméréseivel. A Világ gazdasági Fórum 2008-as Versenyképességi jelentése szerint az üzleti tevékenységet leginkább akadályozó tényezők mind az állam működéséhez kapcsolódnak. Ezek a következők: a bonyolult adószabályok, a magas adókulcsok, az állandó szabályozói bizonytalanság és az alacsony hatékonyságú állami ügyintézés.

Hasonlóan az állami szabályozáshoz kapcsolódó elemeket nevezték a legfontosabb hátráltató tényezőknek a vállalkozások már a GVI 2007. októberi felmérésében, illetve Szirmai és szerzőtársai (2008) felmérésében 2008-ban.

1. ábra.: Az üzletmenetet leginkább akadályozó tényezők a Világ gazdasági Fórum szerint, a tényezőt említők százaléka

Forrás: World Economic Forum – Global Competitiveness Report 2008-2009., 184. o.⁴

⁴ A jelentés magyar fejezetét a Kopint-Tárki Zrt. készítette.

Az a tény, hogy a vállalkozások az állami szabályozást elsősorban nem az üzletet segítő, hanem gátló tényezőnek érzik jelzi, hogy magasabbnak tartják a bizalom ezen infrastruktúrájának költségét az által elérhető haszonhoz képest. Mekkora és hogyan alakult ez a költség 2008-ban?

A SZABÁLYOZÁSI KÖLTSÉGEK EGYRE TÖBBET VISZNEK EL A VÁLLALKOZÁS NYERESÉGÉBŐL

A magyar állami szabályozás költsége magas és egyre növekszik. Bár az első részletes szabályozási költségbecslés csak most készül Magyarországon, a vállalkozók, a lakosság és a kormányzat között konszenzus van a tekintetben, hogy ezek a költségek túl magasak. A Gazdasági Minisztérium 2007 decemberében a Kisvállalkozás Fejlesztési Stratégiájában a nemzeti össztermék 4,5-6,7%-ra becsülte az állami adminisztrációs terheket. A becslés a holland és dán részletes adminisztratív költségbecsléseknek a Magyarországra való kivetítése volt a Világbank által készített Doing Business 2006-os mutatói alapján. Talán nem véletlen, hogy a kormányzat az elmúlt évben éppen a Doing Business által vizsgált mutatókban próbált meg eredményeket felmutatni részleges sikerekkel, így 2008-ban elsősorban a cégalapítás tekintetében javított jelentősen a vállalkozások terhein, de a vállalkozások mindennapi működéséhez kapcsolódó adminisztrációs terhek lényegében nem javultak.

Az adórendszer hatása a vállalkozások szabadságára

1. táblázat Magyarország a Doing Business 2009 eredményei tükrében

Ország	Ease of Doing Business Rank	Starting a Business	Dealing with Construction Permits	Employing Workers	Registering Property	Getting Credit	Protecting Investors	Paying Taxes	Trading Across Borders	Enforcing Contracts	Closing a Business
	Üzletvitel lehetősége	Vállalkozás indítása	Építési engedély	Alkalmazás	Tulajdon-bejegyzés	Hitel-felvétel	Befektetők védelme	Adózás	Nemzetközi kereskedelem	Szerződések kikényszerítése	Üzlet fel-számolása
Észtország	22	23	19	163	24	43	53	34	5	30	58
Litvánia	28	74	63	131	4	43	88	57	26	16	34
Lettország	29	35	78	103	77	12	53	36	25	4	86
Dél-Afrika	32	47	48	102	87	2	9	23	147	82	73
Szlovákia	36	48	53	83	7	12	104	126	116	47	37
Chile	40	55	62	74	39	68	38	41	53	65	112
Magyarország	41	27	89	84	57	28	113	111	68	12	55
Portugália	48	34	128	164	79	109	38	73	33	34	21
Spanyolo.	49	140	51	160	46	43	88	84	52	54	19
Szlovénia	54	41	69	158	104	84	18	78	78	79	38
Peru	62	116	115	149	41	12	18	85	93	119	96
Olaszo.	65	53	83	75	58	84	53	128	60	156	27
Cseho.	75	86	86	59	65	43	88	118	49	95	113
Lengyelo.	76	145	158	82	84	28	38	142	41	68	82
Panama	81	32	73	172	75	28	104	172	8	116	72
Szerbia	94	106	171	91	97	28	70	126	62	96	99
Görögo.	96	133	45	133	101	109	150	62	70	85	41
Moldova	103	89	158	119	50	84	104	123	135	17	88
Horváto.	106	117	163	146	109	68	126	33	97	44	79
Argentína	113	135	167	130	95	59	104	134	106	45	83
Bosznia	119	161	137	117	144	59	88	154	55	123	60
Brazília	125	127	108	121	111	84	70	145	92	100	127
Ukrajna	145	128	179	100	140	28	142	180	131	49	143

Forrás: Doing Business 2009.

Megjegyzés: Magyarország esetében aláhúzással emeltük ki az összevont rangsornál jobb helyezést elérő tényezőket, feketével azokat, amelyekben elmaradásunk jelentős.

A Doing Business 2008-as vizsgálata szerint Magyarország 41. a felmérésben szereplő 181 országból – azaz ugyanolyan jók vagyunk, mint a fociban. A Világbank felmérése szerint a gazdaság működésének állami garanciáival kapcsolatos legfőbb problémák (a későbbiekben részletesebben vizsgált adórendszer mellett) a következők:

- a kisebbségi tulajdon védelmének hiánya,
- az ingatlan-adásvétel jelentős adminisztrációs költsége,
- a felszámolás során kielégítetlenül maradó tartozások magas szintje.

Mélyinterjúink és más felmérések is inkább az adminisztrációs terhek növekedését jelezték 2008-ban, semmint a csökkenésüket. A mélyinterjúkban a hatóságok hozzáállását, az adórendszer folyamatos változását, különösen a fordított ÁFA 2008-as történetét, továbbá a környezetvédelmi termékdíj megváltozott szabályozását és a készpénzforgalom korlátozására tett szabályozói lépéseket kárhoztatták.

A fordított ÁFA-fizetés fordulatai 2008-ban

A korábban csak a hulladékkereskedelemre vonatkozó fordított ÁFA-fizetést 2008. január 1-jén terjesztették ki az építőiparra, hogy visszaszorítsák az évente több tízmilliárd forintot kárt okozó ÁFA csalásokat. Az új ÁFA-törvény értelmében az adót nem az eladó fizeti meg, hanem a vevő, amennyiben mindkét fél adóalanynak minősül.

A törvény tételesen felsorolta azon ingatlanhoz kötődő szolgáltatásokat, melyekre a szabály vonatkozik: építés-szerelés, fenntartás, takarítás, tisztítás, karbantartás, javítás, átalakítás és bontás. Az APEH tájékoztatása szerint a kertészeti tevékenységek, a villanyszerelés, a vízvezeték-szerelés és a fűtészerezés az ingatlanhoz kapcsolódó karbantartásnak illetve javításnak minősülnek, tehát a rendelkezés vonatkozott rájuk.

A tételes felsorolás ellenére a szabály gyakorlati alkalmazása komoly gondot okozott az értelmezési nehézségek folytán. Elsősorban a tevékenységek besorolása és az ingatlan értelmezése nem egyértelmű a szabály megfogalmazása alapján, pl. érvényes-e a műtárgyakra és egyéb speciális építményfajtákra, mint az utak, hidak, vezetékek.

Az alkalmazhatóság javítása érdekében az ÁFA-törvény május 1-i hatállyal történő változtatása mellett döntött az országgyűlés március 10-én. A módosítás értelmében szűkítették azoknak a szolgáltatásoknak a körét, amelyekre fordított ÁFA-fizetést kell alkalmazni. Május 1-jétől így a fordított ÁFA-fizetés csak az ingatlan létrehozatalára, bővítésére, átalakítására és egyéb megváltoztatására irányuló építési-szerelési és egyéb szolgáltatásokra terjed ki, tehát nem kell alkalmazni karbantartás, javítás, fenntartás, takarítás esetén, így a kertészeti és takarítási szolgáltatások esetében sem. További módosítás, hogy a szabály csak azokra az ingatlanokra vonatkozik, melyeket be kell jegyezni az ingatlan nyilvántartásba.

2. táblázat: A Világ gazdasági Fórum szabályozásra vonatkozó kérdései

A Világ gazdasági Fórum versenyképességi felmérésének kérdése	Magyarország helyezése a 134 országos listán	
	2007	2008
A szabályok betartása jelentős teher-e a vállalkozás számára?	110	128
Áttekinthetőek-e az iparágukat érintő szabályozási változtatások?	94	117
Döntéseikben a kormányzati hivatalnokok előnyben részesítik-e a hozzájuk közel álló cégeket?	98	112

Forrás: World Economic Forum – Global Competitiveness Report 2007-08, 2008-09.

A Világgazdasági Fórum versenyképességi felmérése ugyancsak számos ponton regisztrált romlást 2007-ről 2008-ra. A 134 országot összehasonlító vizsgálatban az adminisztratív költségek tekintetében kirívóan rossz hazánk megítélése. Hazánk a szabályok betartásának költségei, áttekinthetősége és a hivatalnokok részrehajlása szempontjából a rangsor leghátsó részén található.

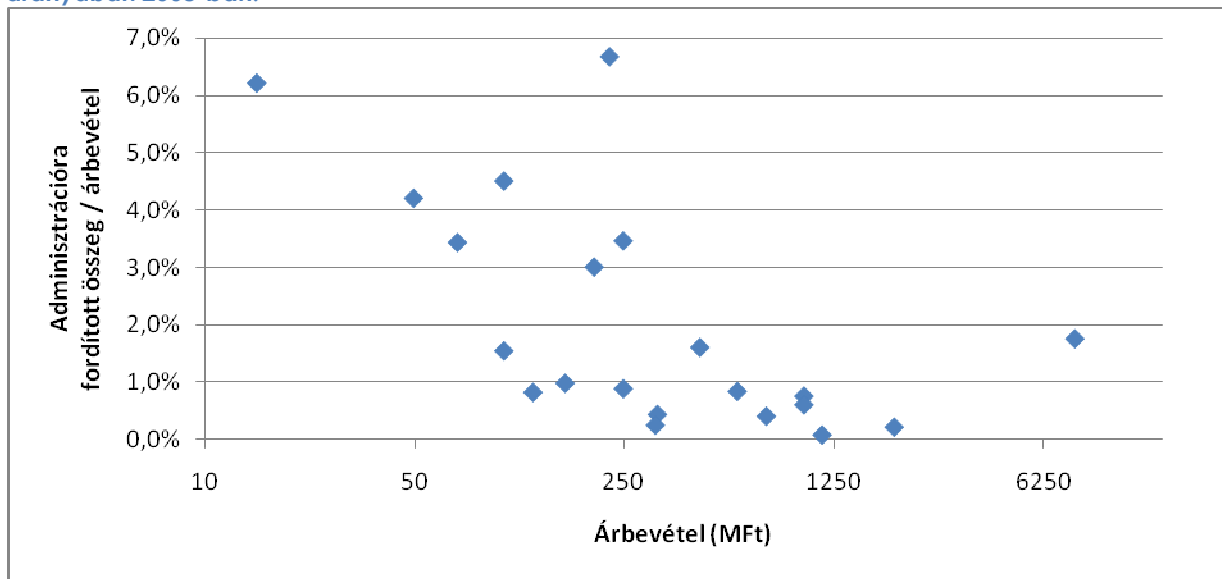
AZ ADÓ ADMINISZTRÁCIÓS KÖLTSÉGEI MAGASAK, KÜLÖNÖSEN A KIS CÉGEK ESETÉBEN

A Világgazdasági Fórum felmérésének van egy olyan mutatója, amelynél 2008-ban Magyarország az állami szabályozás adminisztrációjánál is rosszabb értéket ért el: az adózás foglalkoztatásra és beruházásra gyakorolt hatása szempontjából a 133. helyen végeztünk a vizsgált 134 országból; egyedül Brazíliát sikerült megelőznünk. Figyelembe véve, hogy az adókulcsok tekintetében a tiszteletre méltó 103. helyen végzett az ország, az utolsó előtti hely nem csupán az adókulcsok mértékére, hanem az adórendszer működéséhez kötődő költségek nagyságára mutat rá. Ahogy az 1. ábra mutatja, a Világgazdasági Fórum felmérésében szereplő vállalkozások is az adószabályozást tartják a legnagyobb gondnak.

A magyar adórendszer működésének adminisztratív költségei a kisvállalkozásokat sújtják elsősorban, versenyhátrányba hozva őket a nagyobb cégekkel szemben. A könyvelőkkel és cégvezetőkkel lefolytatott mélyinterjúk alapján az adózás adminisztrációja még a nagyobb cégeknél is eléri az éves nettó árbevétel 1%-át, de a kisvállalkozások alsó kategóriájában 10% körüli becsléseket kaptunk. Ennek nagyobbik része nem a könyvelőknek kifizetett összegből, hanem elsősorban az adórendszer teljesítésével (kisebb cégeknél nagyrészt a vezető által) eltöltött idő magas arányából adódik.

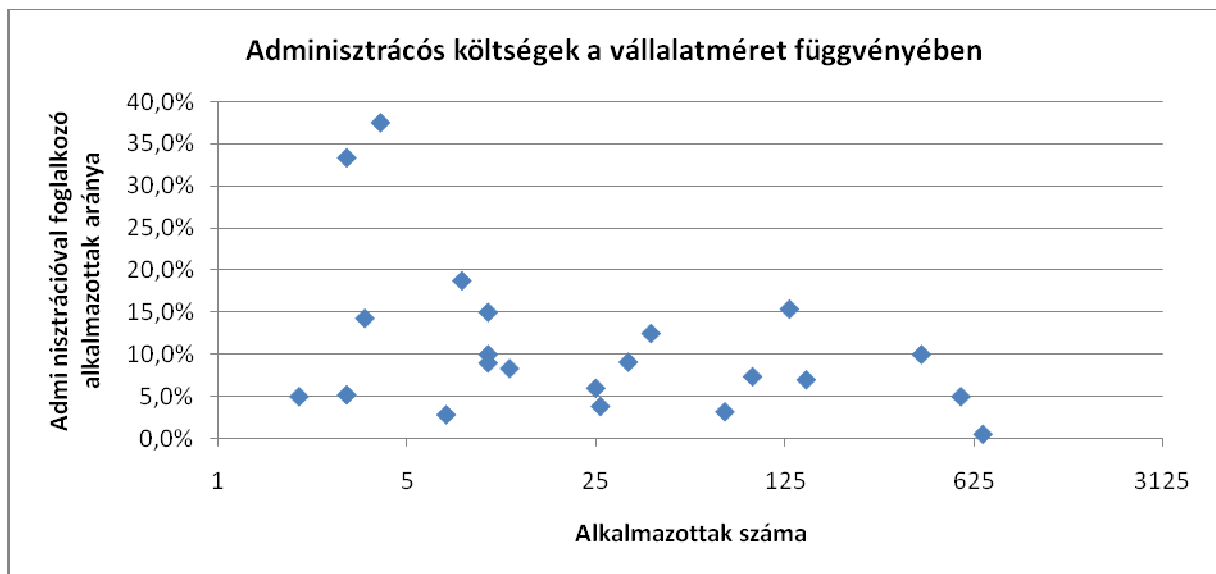
A következő két ábrán bemutatjuk, hogy a mélyinterjúinkban szereplő cégeknél az árbevétel arányában mekkorák a külsősnek fizetett összegek, illetve a cégek foglalkoztatotti létszámához képest mekkora munkaidő ráfordítást jelent az állami szabályozás teremtette adminisztráció.

2. ábra Az adminisztratív feladatok ellátására külsősnek fizetett összegek a cégek árbevételének arányában 2008-ban.⁵

Forrás: Saját mélyinterjú adatgyűjtés

3. ábra Az adminisztrációra fordított munkaidő ráfordítás a cégek foglalkoztatotti létszámához képest.⁶

Forrás: Saját mélyinterjú adatgyűjtés

Mind a külsős mind a belső költségeknél látványosan érvényesül a méretgazdaságosság. A két ábra azt jelzi és ezt a könyvelői interjúk is megerősítik, hogy a szabályozásban, elsősorban az adószabályozásban a feladatok nem változnak számottevően a méret növekedésével, így a kisebb cégeknél a szabályozásból adódó feladatok lényegesen jelentősebb erőforrásokat vonnak el az értéket előállító feladatoktól. A máskülönben a kicsik védelmezőjének szerepében

⁵ Mélyinterjúinkban 21 vállalkozó válaszolt mind a létszám, mind az adminisztrációra fordított munkamennyiségre vonatkozó kérdésünkre.

⁶ Mélyinterjúinkban 22 vállalkozó válaszolt mind az árbevételre, mind a külsősnek fizetett adminisztratív kiadásokra vonatkozó kérdésünkre.

tetszelgő állam maga okozza az egyik legnagyobb verseny hátrányt a kisebb vállalkozások számára.

Az interjúk alapján megállapítható, hogy a kisvállalkozások alsó kategóriájánál, 10 fő környékén ezen kiadások meghaladják a 10%-ot. Az interjúk arra is rámutattak, hogy a kisebb cégeknél ezen munkaidő nagyobb része hárul a cég vezetőire, így az adminisztratív költségek relatíve még magasabbak is ebben a szegmensben az előbb említettekénél. Mivel a fent jelzett felmérések, mind az interjúk az adórendszerhez kapcsolódó feladatokat találták a legtöbb költséget okozó és legnehezebb adminisztratív feladatoknak, ezért jó alsó becslésnek tekinthetjük, hogy a kisvállalkozások alsó szegmensében csak az adórendszer önmagában 10% körüli terhet jelent a vállalkozásoknak.

A Világbank Doing Business felmérése, az általuk vizsgált középállalati típusban⁷ évi 330 órára becsülte az adózással kapcsolatos időigényt – feltéve, hogy a szabályok ismertek, így megismerésükre nem szükséges külön időt fordítani. Ez alapján Magyarországon a felmérésben részt vevő 181 ország 131. legidőigényesebb adórendszere működik. A felmérés feltételezései a valóságnál lényegesen kedvezőbb képet festettek hazánk adórendszeréről, mivel a magyar adórendszer egyik legfőbb problémája a kiszámíthatatlanság, a szabályok kidolgozatlansága, átgondolatlansága.

A könyvelői interjúk mutattak rá arra a jelenségre, hogy 2006 óta gyakorlattá vált az a korábban csak kivételesen előforduló jelenség, mely szerint az adórendszer szabályait nem csak évente egyszer, januárban, de év közben és akár többször is módosítják. 2008 egyik legkritikusabb adótörténete a fordított ÁFA bevezetése volt, ahol többszöri éven belüli módosítást követően sikerült csak véglegesíteni a szabályokat, nem kis bosszúságot és költséget okozva az érintett vállalkozásoknak. Az adószabályok ezen állandó változtatása miatti alkalmazkodási (idő) költségek az egyik legnagyobb adminisztratív teher a vállalkozásokon.

Az adórendszer működését nem a kiszámítható feltételrendszer biztosítása, hanem az állandó mozgásban tartás jellemezte 2008-ban is.

---

⁷ 500 milliós forgalmú, 10-50 fő közötti létszámmal dolgozó, két éve működő, 5 hazai tulajdonos által alapított, speciális szabályozás alá nem eső ipari termeléssel és/vagy kereskedelemmel foglalkozó fővárosi kft-eket vizsgált a felmérés.

3. táblázat 2008 fontosabb adóügyi eseményei

	szabálymódosítások	adóreform vita	razziák/ellenőrzések
január	<p>2008-as adótörvények:</p> <p>fordított áfa-fizetés az ingatlanokhoz kapcsolódó szolgáltatások esetén</p> <p>a 10%-os társasági adókulcs 5 milliós határa 50 millióra módosul, felette marad a 16%</p> <p>egységes szja-jóváírás, magasabb jogosultsági jövedelemhatár</p> <p>Tb-terhek átcsoportosítása a nyugdíjalapok javára, az összes terhelés nem változik</p> <p>az őstermelők számára is kötelező az adószám</p>		
február		<p>Az MDF az egykulcsos adózást javasolja</p> <p>Gyurcsány Ferenc bejelenti három adóreform koncepcióját 2-400 millárd forintos adócsökkentéssel</p>	<p>APEH fókusz: veszteségesen működő vállalkozások, jelentősebb meggazdagodások, jogelőd nélkül alakult új vállalkozások, számítástechnikai tanácsadás, egészségügyi ellátást végzők, gépjármű kereskedelem</p>
március	<p>Az alvállalkozóknak március elsejétől tartozást nem mutató adóigazolást kell felmutatniuk minden, százezer forintot meghaladó, közbeszerzéshez kapcsolódó kifizetés esetén.</p> <p>A nullás igazolásra vonatkozó szabály hatályon kívül helyezése március 10-én, 2009. január 1-ig.</p>	<p>Veress János 100 milliárdra mérsékli a lehetséges adócsökkentést (az államadósság kamatainak növekedése miatt)</p> <p>Elbukik az egységes értékalapú ingatlanadó koncepciója</p>	<p>Kikelet hadművelet: Kiskereskedők, árusok ellenőrzése 8 hatóság részvételével (húsvét, febr. 21-márc 31.)</p> <p>Rendkívüli áfa-adatszolgáltatást rendelt el az APEH a 10 ezer legnagyobb adózótól</p>

április	Regisztrációs adó változása: kérhető a különös szabályok szerinti adómegállapítás	Gyurcsány: nincsenek meg az adóreform társadalmi feltételei, középtávon sem megvalósítható Ötpárti egyetértés az örökösödési adó eltörlésében A Fidesz egy szja-kulcsos (15-20%) családi adózást javasol, járulékcsoökkentéssel	
május	Az áfa-törvény módosítása: a fordított áfa-fizetés szabályainak tisztázása (építési-szerelési munkálatok esetén áfa-alanyok között) Az AB elutasította a társasági különadó megsemmisítésére irányuló indítványt	Az SZDSZ egykulcsos adót és 2x250 milliárdos adócsökkentést javasol Veress: lesz adócsökkentés és adóátrendezés, de bizonytalan mértékű, az egykulcsos adórendszert nem támogatja a kormány	Az APEH fokozottan ellenőrzi a transzferárakat
június	Az új TEÁOR határideje júliusról decemberre 31-re tolódik ki.	Gyurcsány: a kiadási oldalt nem érintő adócsökkentés lesz, az adókedvezmények többségének megszüntetésével	
július		Veress: érdemi adócsökkentés lesz, részben kiadáscsökkentésből Ötkulcsos áfát, egykulcsos szja-t javasol Matolcsy György MSZP: szolidaritási adó eltörlése	Kánikula Kommandó: nyári rendezvények, nyaralóhelyek összehangolt ellenőrzése (júl. 1-aug. 25)
augusztus		Az üzleti szféra (Big4) adójavaslat 1100 milliárdos adócsökkentést tartalmaz Gyurcsány: 1000 milliárdos többlépcsős adócsökkentés, 2009-re 300 milliárd a fehéredésből	"Aranyhíd" átfogó balatoni akció

		finanszírozva	
szeptember		Törvényjavaslat: szja sávmelés, 18%-os társasági adó, a szolidaritási adó eltörlése, 5%pontos járulékcsökkenés, cégautó adó (6%) ~300 milliárd forint Gyurcsány: 145 milliárdos adócsökkentésre van csak lehetőség	
október		Orbán Viktor drasztikus adócsökkentést javasol A kormány visszavonja a jövő évi adótörvény- és költségvetési javaslatot Csak egyszerűsítési és fehéritési változtatások lesznek a válság miatt	
november	A Robin Hood adó elfogadása: 2009-től 8 százalékos különadót kell fizetniük a nagy energiaellátó és -kereskedő cégeknek. Az örökösödési adó eltörlése, a képviselői költségterítés megadóztatása (15%)	Veress: nem lesz áfa-emelés, és adó- illetve járulékcsökkentés sem	

december	<p>Az új TEÁOR határideje decemberről a 2009. évi adóbevallással határidejére tolódik ki.</p> <p>2009-es adótörvények:</p> <p>adóamnesztia és kedvezmény az offshore vagyontól hazahozatala esetén</p> <p>bírsághozható a számla nélkül vásárló is</p> <p>legfeljebb 250 ezer forintot lehet készpénzben kifizetni</p> <p>Cégautó adó: hengerűrtartalom alapján fizetendő, az evásokra is kiterjesztik</p> <p>Az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta a luxusadóról szóló törvényt az adózók jogorvoslati korlátai miatt</p>	<p>Csillagszóró II.: Bevásárlóközpontok, vásárok, árusok, szezonális jellegű árusító-helyek 6 hetes intenzív ellenőrzése</p>
-----------------	--	--

Elsődleges forrás: Menedzsment Fórum (www.mfor.hu),

Mélyinterjúink alapján a vállalkozók az adórendszer szabályainak egy jelentős körét életszerűtlennek tartják, betartásuk a normál üzletmenet mellett jelentős többletköltségeket igényel. A könyvelők szerint több szabály ellentmond egymásnak, ezért azok maradéktalan betartása lehetetlen. Interjúalanyaink szerint az utóbbi időben már az APEH munkatársai sem tudják megfelelő sebességgel követni a változó szabályokat: ma már egy gyakorló könyvelő sokszor az átlagos APEH-dolgozónál jobban eligazodik az adórendszer szabályaiban.

Az alkalmazkodás adminisztratív költségei azonban csak az egyik, nem is feltétlenül a nagyobbik költségét jelentik a magyar adórendszer működésének. A másik két költség a bizalom infrastruktúrájának megrendülése és a szabályozás által legális úton nem megvalósítható cserék lényegesen nagyobbak lehetnek bár pontos mértékükről még becslés sem áll rendelkezésre.

AZ ÍROTT SZABÁLYOK CSAK DÍSZLETEK AZ ADÓZÁSI GYAKORLAT SZÍNDARABJÁBAN

Az adószabályok hatóköre

Magyarországon az adóelkerülés mértéke rendkívül magas. A vonatkozó vizsgálatok a fekete gazdaság mértékét és az adóelkerülést 20-25% körüli értékre becslik. A hivatalos (effektív) adókulcs és a valós (effektív) adókulcs a magyar gazdaságban átlagban 25%-kal eltér egymástól.

4. táblázat Magyarország rejtett gazdaságára vonatkozó becslések

	GDP-arányos becslés	Időszak	Becslési módszer
Lackó (2000)	25,5%; 20,8%	1997; 1998	áramfogyasztáson alapuló módszer áramfogyasztásos, valutakeresleti és
Schneider (2002)	25,1%;25,7%;26,2%	2000;2002;2003	ökonometriai módszer diszkrepancia módszer: GDP jövedelmi és kiadási oldala közötti eltérés
OECD (2004)	15,4%	1997	diszkrepancia módszer: elméleti és tényleges tb-járulékbevétel
OECD (2004)	30%	1997	diszkrepancia módszer: háztartások adóterhe és az adóbevétel különbsége
Christie és Holzner (2004)	21%	2001	ismeretlen
KSH (2005)	16%; 12%	1997; 2000	ismeretlen
Tóth (2006)	17-18%	2001-2005	ismeretlen

Forrás: Elek et al., 2008

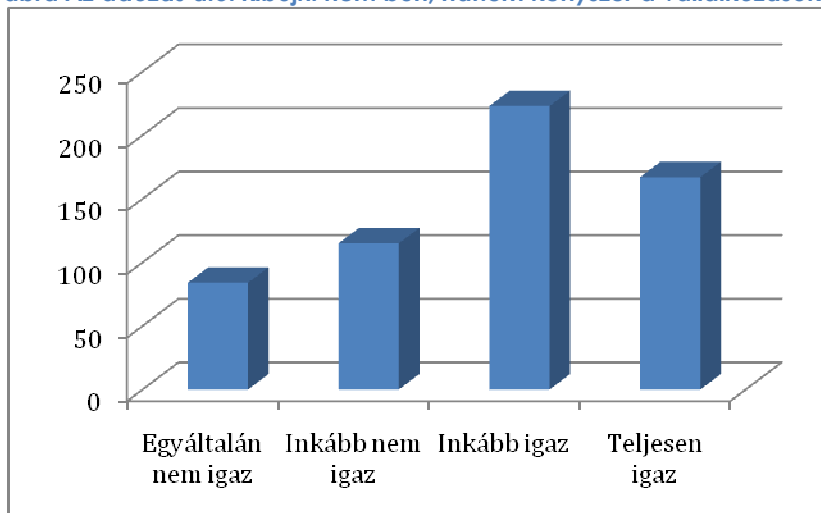
Az adóelkerülés mértékére vonatkozó vizsgálatok arra mutatnak rá, hogy alapvetően nem a fekete gazdaság, hanem a szürke gazdaság termeli ki ezt a magas adókerülési arányt. Másképpen fogalmazva az adózás szempontjából a magyar vállalatok nem fekete és fehér cégekre tagozódnak: a vállalkozások a szürke legkülönbözőbb árnyalatait képviselik. Magyarországon az adóelkerülés nem a normaszegés, hanem maga a norma. Krekó-Kiss (2008) becslése szerint a minimálbéren bejelentett foglalkoztatottak 60-65% nem minimálbéren dolgozik, Semjén és szerzőtársai (2008) lakossági felmérése szerint a lakosság legalább negyede érintett a szürke gazdaságban.

A vállalatok adózási magatartásával kapcsolatos vizsgálatok szerint a vállalati méret nem az adóelkerülésben való érintettséget, sokkal inkább annak technikáját befolyásolja (Papp 2008, Semjén-Tóth, 2004), a nagyobb cégek egyszerűen „kiszereződik” alvállalkozóikra az adóoptimalizálás feladatait vagy külföldre menekítik jövedelmeiket.

Interjúinkban részt vevő könyvelők szerint az adóelkerülés olyan mindennapos a magyar vállalkozásoknál, hogy nem annak ténye, hanem legfeljebb annak mértéke lehet kérdéses. A kérdőíves felmérésünkben részt vevő vállalkozások 2/3-a osztja Papp József azon szakértői véleményét⁸, hogy az adózás alól kibújni nem bűn, hanem kényszer a vállalkozásoknak.

⁸ Papp (2008)

4. ábra Az adózás alól kibújni nem bűn, hanem kényszer a vállalkozásoknak

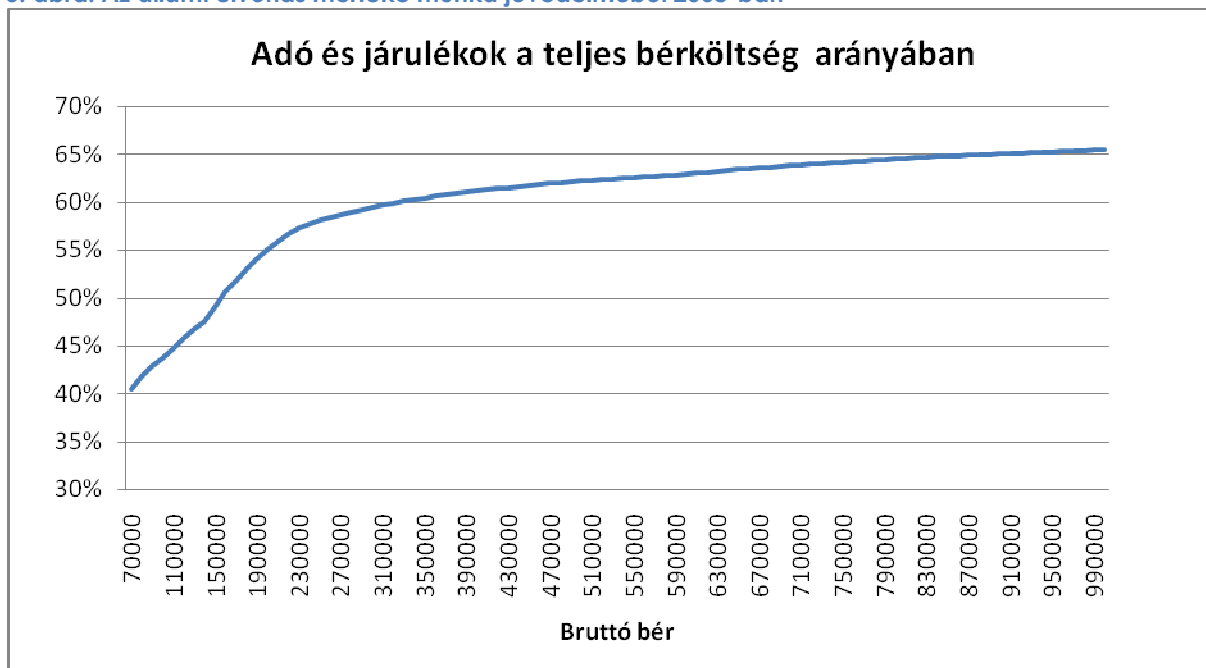

Forrás: Saját kérdőíves felmérés.

A mélyinterjúkban megkérdezettek cégvezetők és könyvelők nagy többsége szerint ha mindenki befizetné azt az adómértéket, amit az állami szabályozás előír, akkor a cégek jelentős része befejezhetné a tevékenységét.

Az adóelkerülés formáinak vizsgálatában a hazai szakértők egyetértenek abban, hogy elsősorban a munkajövedelmekhez kapcsolódó adókerülési formák dominálnak, amelynek elsődleges oka ezen jövedelem adóztatásának formája és diszkriminatívan magas szintje, amely kölcsönösen érdekelté teszi mind a munkavállalót, mind a munkaadót ezen adó kikerülésében. A következő ábrán jól látható, hogy 2008-ban 150 000 Ft feletti bruttó bérnél a vállalkozó által fizetett teljes bérköltségnek a nagyobbik részére az állam tartott igényt és csak kisebb részét kaphatta meg a munkavállaló.

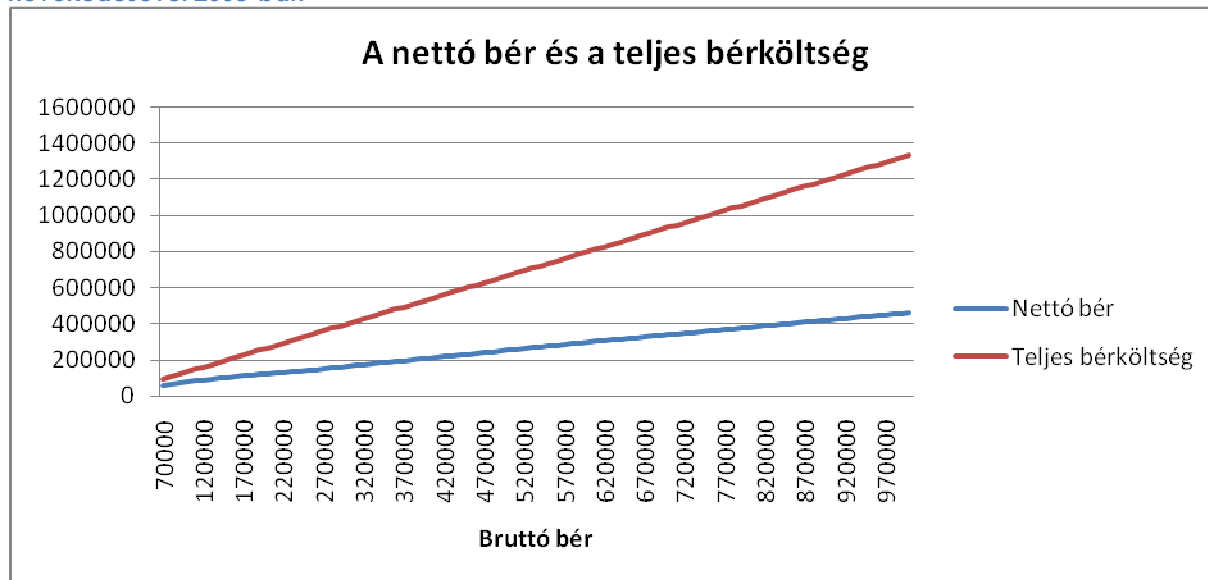
5. ábra: Az állami elvonás mértéke munka jövedelméből 2008-ban

Forrás: saját számítás

A következő ábrán jól látható, hogy a munkaadót érdeklő teljes bérköltség és a munkavállalót érdeklő nettó bér közé hogyan ékelődik be az állami „részesedés elvárás”. Miközben a vállalkozó számára fontos teljes bérköltség és a munkavállaló számára fontos nettó bér a két fél közötti alku valós tárgya a hivatalos szabályozás mindeközben a cserében résztvevő két felet olyan alkuhelyzetbe hozza, ahol nekik egy harmadik bérösszegben a „bruttó bérben” kellene megállapodniuk. A bruttó bérnek valójában semmilyen szerepe nincs kettejük kalkulációjában.

6. ábra - A vállalkozó által fizetett teljes bérköltség és a munkavállaló által kapott nettó bér a bruttó bér növekedésével 2008-ban

Forrás: saját számítás

A magas elvonási mértéknek nem kellene automatikusan az adóelkerülés fent jelzett mértékét eredményeznie. Ugyanakkor mivel a fenti jövedelem elvonási mérték nem semleges a jövedelmek elosztására és kizárólag a munkajövedelem esetében ennyire erőteljes az elvonás, a tőkejövedelem adózása lényegesen kedvezőbb feltételekkel adózik, ezért a foglalkoztatásban részt vevő mindkét félnek megéri belépnie egy kétcsatornás bérezés rendszerbe (Papp 2008), amely a fent már jelzett mértékű adóelkerülési érintettséget eredményez a társadalomban. Az adóelkerülést ösztönző és lehetővé tevő adózási szabályrendszer, valamint az adóelkerülés fent jelzett elterjedtsége arra enged következtetni, hogy a tényleges effektív adókulcs nem a fent jelzett 60% vagy a feletti mértéke, hanem sokkal inkább az átlagos és a tőkejövedelmek adóztatásához közelítő 40%-os mértéke ma a bevett gyakorlat Magyarországon.

A nemzetközi vizsgálatok szerint az adókulcsok nagysága fontos, de nem az egyetlen tényező az adófizetési hajlandóság tekintetében. További fontos tényezők a büntetés mértéke, az adórendszer egyszerűsége, a lebukás valószínűsége, az adók elköltésének módja, az adórendszer igazságosságáról alkotott vélemény, a jövőbeni üzleti kilátások is. Amint a következőkben látni fogjuk a mai magyar adórendszerben szinte egyik tényező sem erősíti az adózási fegyelmet.

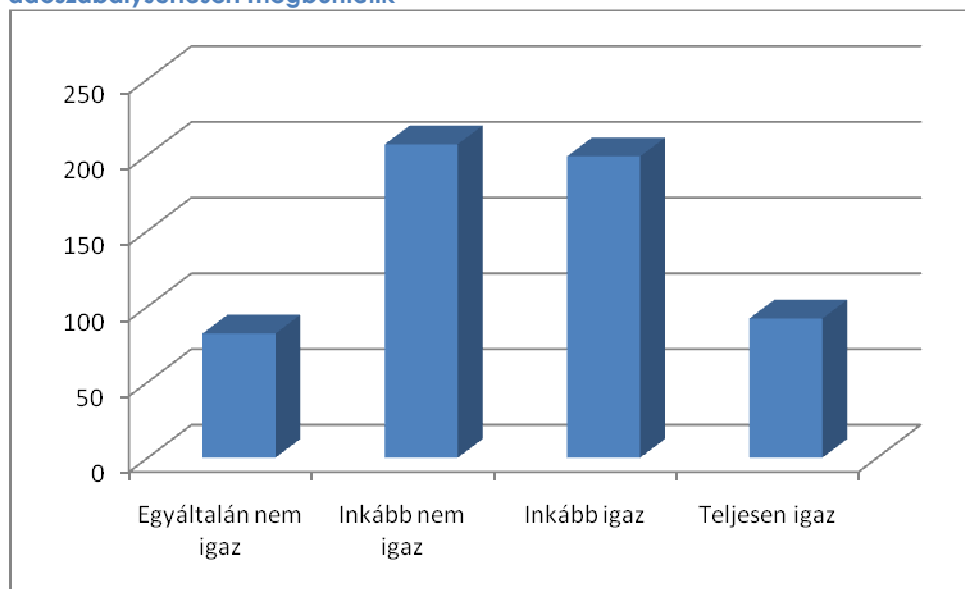
Az adószabályok életszerűtlenek

Az adórendszerhez kapcsolódó szabályok többsége nem közvetlenül a beszedéshez, hanem az adóval kapcsolatos adminisztrációhoz kötődik. Ezek célja természetesen általában az, hogy olyan adminisztratív rendszerek kialakítására vegyék rá az adózókat, amelyek az ellenőrzés során lehetővé teszik az adóhiányok feltárását. Amint a korábbiakban jeleztük ezek az adminisztratív előírások okozzák azokat a magas költségeket, amelyeket a vállalkozások jelentős része a legnagyobb nehézségnek tekintenek a vállalkozások életében. Ezen szabályok életszerűtlensége értelemszerűen vezet az adószabályok folyamatos és rendszerszerű megsértéséhez, amelyek az adórendszer egészének normaként való működését teszik lehetetlenné.

A munkánk során megkérdezett könyvelők mindegyike a cégek legalább 80%-ánál valószínűsítette az adószabályok valamilyen fokú megsértését, de a többség 90% feletti értéket becsült. Többen felhívták rá a figyelmet, hogy a szabályok nem is minden esetben konzisztensek és sok esetben az APEH munkatársaival való informális konzultáción a könyvelők alakítják ki azt a jogértelmezést, ami ugyan nem hivatalos, de elfogadott normává válik. Ugyanakkor ezen értelmezések nem országos érvényűek.

A szabályok betarthatatlanságát a vállalkozók annyira közhelyszerűnek érzik, hogy a mélyinterjúkban maguk is felsoroltak olyan kisebb nagyobb szabálytalanságokat, amelyek rendszeresen előfordulnak saját napi működésük során. A fentiek alapján nem meglepő módon a foglalkoztatáshoz kapcsolódó szabályokat említették elsősorban. Ugyancsak a normaszegés normajellegét mutatja, hogy a kérdőívünkben szereplő vállalkozók szerint, ha egy cégről kiderül, hogy az adószabályok megsértéséért megbüntetik az nem sokat mond az adott cég üzleti tisztességéről.

7. ábra Mennyire ért egyet a következő állítással: Egy cég üzleti tisztességét megkérdőjelezi, ha adószabálysértésért megbüntetik

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

A szabályok elfogadottságát jól jellemzi az egyik könyvelő válasza arra kérdésre, hogy 2008-ban melyik adószabály változását érezte a legabszurdabbnak:

„Idővel mindent megszokunk. Kicsi kis abszurdok vannak minden évben, de már a nagyokkal is együtt élünk. Az első évben dühít a másodiktól már hozzászokom. Megtanultunk mindenhez hozzászokni. Ezt a munkát máshogy nem lehet végezni.” *Részlet egy könyvelővel lefolytatott interjúból*

Az adórendszerre rakódó adminisztrációt nehezíti, hogy a könyvelői interjúk alapján látható, hogy a magyar szabályozási gyakorlatban az adórendszerhez kapcsolódó kikényszerítési csatornát használják más szabályozások, elsősorban a munkaügyhöz és munkavédelemhez kapcsolódó szabályok kikényszerítésére is.

„Szoftvernyilvántartás, munkavédelmi előírások, munkaorvosi bejelentés a Köjálhoz és még egy csomó jogszabály a könyvelőnél csapódik le, mert őt kérdezi az ügyfél. Ez sokszor nem is azért van, mert az APEH vizsgálja, hanem pl. a munkaügyi ellenőr, amikor büntet akkor, ha a felsorolásban csak egy olyan dolog is van, amit a könyvelő rontott el, akkor a többit is rajta kéri számon az ügyfél. Az ellenőr nem bontja a büntetést hibánként, hanem felsorol 10 hibát és a végén mond egy nagy számot. Persze, hogy elkezdjük betartatni, mert utána drágább lenne nekem meggyőzni az ügyfelet, hogy csak az egy tizedét hárítsa rám.” *Részlet egy könyvelővel lefolytatott interjúból*

Az írott szabályok helyett az állami informális elvárás a meghatározó

Joggal merül fel a kérdés, hogy az adózás körüli ilyen mértékű normaszegés hogyan lehetséges. Mi az állam motivációját idén nem vizsgáltuk, de egyes szerzők véleménye szerint az állam kooperációja nélkül ezek a mértékek nem lennének fenntarthatóak és több jel alátámasztja véleményüket.

„Egyes jogszabályok végrehajthatatlanok – és óhatatlan a látszat, hogy a jogalkotók előre látták, a végrehajtás korlátozott lesz. A jogszabályok címzettjeinek rendszeres szabályszegése nélkül a rendszer fenntarthatatlan. Az állam maga is tevékeny részese annak, amit csak a kívülálló megfigyelő nevez – tévesen – kijátszásnak. Mert nem kijátszása a szabálynak az a deviancia, ami eleve alkotó része a rendszernek, amit maga a rendszer tesz szükségessé. Svájcban vagy Svédországban is van adócsalás, valószínű, hogy ennek adott mértékét figyelembe is veszik az állami bevételek tervezésekor, de sem az adóhatóság, sem az adócsaló nem gondolja, hogy ami történik, az normális; az adószabályokat nem úgy alkotják meg, az adóellenőrzést nem úgy szervezik, hogy a szabályérvényesítés csak addig menjen el, amíg nem okoz számottevő társadalmi elégedetlenséget. Magyarországon viszont számos jele látható ennek.” Sajó, (2008)

Az állam tudatos vagy tudat alatti részvétele az adókerülő adórendszer fenntartásában több ponton tetten érhető. Nyilvánvaló, hogy az állami bevételek tervezésekor, az adórendszer évenkénti igazításakor a bázisszemlélet folytán eleve kalkulálnak a fenti adóelkerülési mértékekkel. Ahogy Krekó-Kiss (2008) rámutat az adórendszer tervezésében az adózandó tevékenység adóalapjának rugalmassága és nem a tevékenység árrugalmassága a döntő tényező, vagyis az adórendszer kialakítását az elérhető jövedelmek megadóztatására tervezik és nem az elérendő jövedelmek megadóztatására.

Több jel mutat arra, hogy a tudat alatti kooperáció mellett a tudatos kooperáció is szerepet játszik abban, hogy az adórendszerben működhet ilyen mértékű adóelkerülés és az állam sem tekinti mérvadónak az adórendszer terén saját maga által megalkotott szabályokat. Az adóhatóság gyakran formális és informális csatornákon határozza meg az elvárt adó szintjét. Az adóamnesztia adórendszeri átalakítás nélküli többszöri meglengtetése jelzi, hogy maguk a jogszabályalkotók sem várják el mindenek felett az adók teljes mértékű befizetését. Az adószabályok igazi szerepe a gyakorlatban tehát elsősorban a nem hivatalos elvárások kikényszerítése. Amint azt az APEH honlapján 2008. október végén megjelent információk mutatják a szabályok betartása helyett a cégek többsége az elvárt adók megfizetését választotta. „A vizsgálatok eddigi tapasztalatai szerint a feltételezett szigorúbb

ellenőrzés elkerülése érdekében az adózók jelentős része választotta inkább a jövedelem minimum megfizetését.⁹

Minimumadó

Az Országgyűlés 2006 szeptemberében határozott az elvárt adó 2007. január elsejei bevezetéséről. Az elfogadott törvény szerint, ha a megállapított adóalap nem éri el az adóévben a bevételnek az eladott áruk beszerzési értékével és a külföldi telephely bevételeivel csökkentett részének két százalékát, akkor ez utóbbi az adó alapja.

Az elvárt adó célja az volt, hogy azok a vállalkozások is részt vegyenek a közteherviselésben, melyek adóelkerülés céljából nem mutatnak ki nyereséget, így társasági adót nem fizetnek. A Pénzügyminisztérium adatai szerint a 315 ezer társas vállalkozásból 118 ezer mutat ki veszteséget, 16 ezer pedig nullszaldós, míg a 321 ezer egyéni vállalkozóból 210 ezer nem fizet adót. Az APEH becslése szerint az addig nem fizető vállalkozásoktól 10-15 milliárd forintnyi befizetés volt várható az elvárt adó bevezetésével.

Az Alkotmánybíróság azonban megsemmisítette az elvárt adóról szóló szabályozást, többek között azzal indokolva a döntést, hogy a jogszabály nem tette lehetővé a valóban veszteséges vállalkozásoknak az ellenbizonyítást. Az elvárt adó pótlása érdekében az Országgyűlés 2007 májusában módosította a társasági adóról, a személyi jövedelemadóról és az adózás rendjéről szóló törvényeket, melyek 2007. július 1-től léptek hatályba. A minimumadóra átkeresztelt adónem számítása megegyezik az elvárt adóéval. Az alkotmányossági hibák kiküszöbölése érdekében a vállalkozás dönthet, amennyiben a vállalkozás adózás előtti eredménye nem éri el a törvény által meghatározott nyereségminimumot: vagy kitölti egy bevallás-kiegészítő nyomtatványt, ami alapján az adóhatóság ellenőrizheti, vagy a nyereségminimumot tekintti adóalapnak.

Az állam az utóbbi időben a fenyegetés növelésével próbálta növelni adó bevételételeit. A könyvelői vélemények szerint azonban ezek az akciók is mind kifulladásra 2-3 éven belül, mivel bebizonyosodik, hogy nincs kapacitás a hiányok feltárására. A fenyegetés állandósulása pedig lassan beépülni látszik az adórendszer működésébe és hatékonysága várhatóan csökken.

A lebukás kockázata

Semjén és szerzőtársai 2008-as kérdőíves kutatásukban vizsgálták az adócsalás társadalmi elfogadottságát és azon belül az adócsalás utáni felelősségre vonás vélt valószínűségét. A megkérdezettek átlagosan 64 százalékra becsülték annak valószínűségét, hogy ha nem fizetnek adót minden jövedelmük után, akkor ezért felelősségre fogják őket vonni. Az átlagosnál magasabb valószínűséget mondtak a nők, a 30 év feletti, a kisebb települések lakói, az alacsony végzettségűek és alacsony jövedelemmel rendelkezők, míg a férfiak, a 30 év alattiak, a nagyvárosiak, a magas végzettségűek és a magas jövedelműek alacsonyabb valószínűséget éreztek. További fontos eredmény, hogy adócsalási tapasztalat csökkenti a lebukás vélt esélyét, azok a megkérdezettek, akik az utóbbi két évben voltak már ilyen helyzetben, 8 százalékkal kisebbre teszik a felelősségre vonás valószínűségét. A felsorolt tényezők egyenként jellemzően 4-5 százalékponttal változtatták meg az érzékelt valószínűséget az átlaghoz képest, 8-10 százalékos különbségeket eredményezve.

A vállalkozói és könyvelői vélemények szerint tehát a magyar adórendszer fő szabálya, hogy aki nem fizeti be a könyvelők, állásfoglalások által közvetített nagyságú adó elvárását, az számíthat a betarthatatlanul bonyolult szabályok betartásának ellenőrzésére. Így adórendszerünket nem átlátható szabályok

---

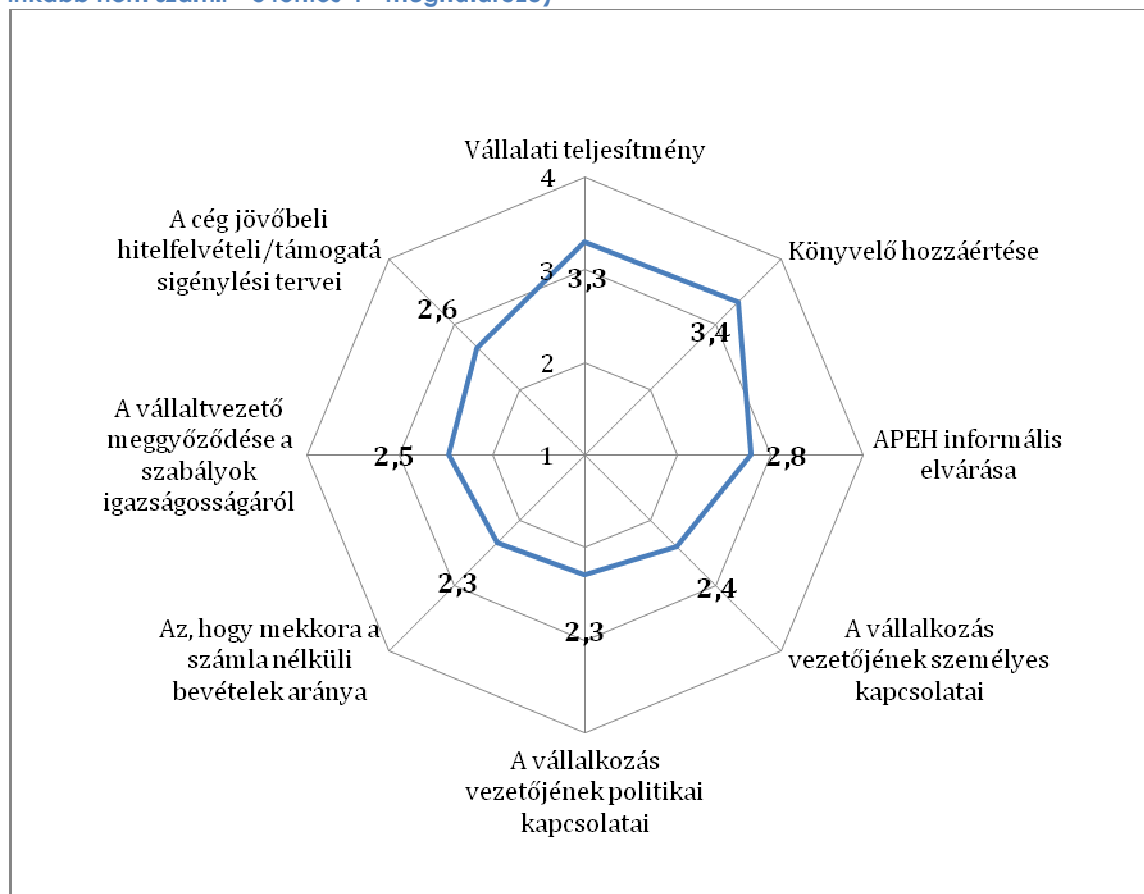
⁹ <http://www.apeh.hu/regiok/delalfold/aktualis/jovmin.html?query=elv%C3%A1rt%20ad%C3%B3>

igazgatják. Az előírások életszerűtlensége a rendszer szerves részévé vált: ha könnyű lenne betartani a szabályokat, az informális adókiadás nem működhetne.

Az adórendszer arra ösztönzi az adóhatóságban dolgozókat és a vállalkozásokat, hogy az adórendszer valós logikáját elfedő előírásoknak megfelelően „papíroztassák” és „papírozzák le” a gazdaság működését. Amint láttuk az adórendszer szabályai elsősorban a kisebb vállalkozások számára jelent magas adminisztratív költséget, ezért nem meglepő, hogy az interjúba vont könyvelők véleménye szerint a kisebb vállalkozásoknál az adószabályok által elvárt nyilvántartások nagy részét csak egy vizsgálat veszélyére „papírozzák le” ezek a cégek.

Jól mutatja az írott és a valós adózási szabályok eltérését, hogy a felmérésünkben megkérdezett vállalkozók a könyvelő hozzáértését tartották mindennél fontosabbnak a tekintetben, hogy egy vállalkozás mennyi adót fizet. A vállalat teljesítménye csak a második legfontosabb tényező. Eredményeink szerint az APEH informális elvárásai a harmadik legnagyobb súlyú meghatározói az adó nagyságának.

8. ábra Mely tényezők határozzák meg, hogy egy cég mennyi adót fizet? (1 - egyáltalán nem számít - 2 inkább nem számít - 3 fontos 4 - meghatározó)

Forrás: Saját kérdőíves felmérés.

Az adórendszer miatti „papírozás” hatalmas költségekkel jár

Az adórendszer „informális elvárások mindenkinek – formális szabályok az elvárásokat nem teljesítőknél” logikájának költségei nem merülnek ki a bonyolult adóadminisztrációban. Mindez szinte lehetetlenné teszi, hogy egy vállalkozás üzleti

dokumentációja külső befektető vagy hitelező számára átlátható legyen. A gazdaság egészét jellemző „trükkök százai”, a vállalkozásokhoz kapcsolódó adatok megbízhatatlansága jelentősen megdrágítja a tulajdonosi és menedzseri szerepek szétválasztását is. A könyvelés valóságosságát előírásként kezelő kockázati tőkealapok kezelőivel folytatott interjúink szerint a tulajdonostól megvett cégeknél a könyvelési rugalmasságok megszüntetése a bevételek 20%-os megugrásával szokott jární. Vállalati interjúalanyaink is arról számolnak be, hogy minden szabályt maradéktalanul betartva 15-20 százalékkal magasabb áron tudják vagy tudnák fedezni költségeiket.

Mindez jelentősen megnehezíti a vállalkozások fejlődését. Komoly fedezet nélkül csak a bizalmi ügyfelek juthatnak banki hitelhez. Emiatt olyan ágazatokban, ahol a kölcsönből végrehajtott fejlesztés nem jelzálogosítható, csak a vállalkozás birtokában lévő fedezet megléte esetén lehet forráshoz jutni. Egy vállalkozásba új tulajdonos a cég vezetésének teljes átvétele nélkül csak két esetben száll be. Egyrészt, ha megéri a működés kitisztításának tetemes költsége. Másrészt, ha valamiért bízhat benne, hogy kívülről át tudja látni a cég állam elől eltírt, valós eredményeit. Mindezek alapján a magyar kis- és középvállalkozások fejlődésének egyik legfőbb gátja az adórendszer működése.¹⁰

Roppant informatív a könyvelői interjúk azon válaszai, amelyek arra kérdésre érkeztek, hogy egy cég könyvelésének átvételekor mennyire hiszik el az átvett könyvelésben foglaltakat.

„Görbe tükör, nem tükrözi a valóságot és mindenképpen kozmetikázott. Akinek nincs eredménye annak csinálnak, akinek van, annak igyekeznek eltüntetni.”

„A főkönyvi kinyomatok jó tükrök, az alapján át tudok venni vagy nem egy céget. A legveszélyesebb az eredménykimutatás, de az nem szokott releváns lenni. Nekem nagyon informatív a főkönyv, mert meg tudom becsülni belőle, hogy kb. mekkora lehet a feketén eladott áru. Én nem látom a tankönyvi áldott állapotot, amikor ezeknek lehetne hinni, szerintem még nyugaton sem, szerintem ez egy bevezető szöveg a könyvelési tárgyknál, hogy ezt a célt szolgálja. Talán csak hitelfölvételnél számít, de aki azt tervezi az figyel is rá. Ez az eset túl messze van, ezért már sokkal inkább másra épülnek a kapcsolatok.”

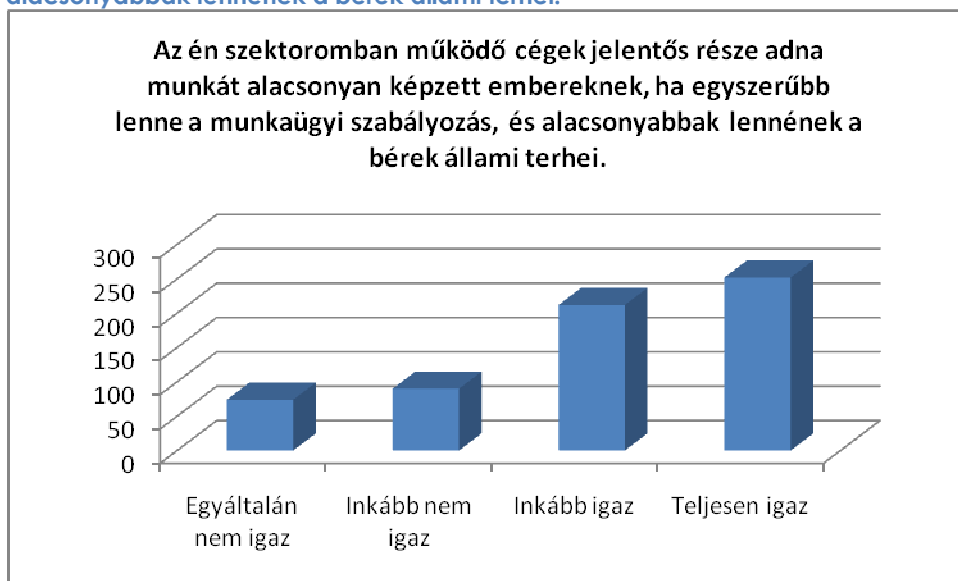
„Semmiiben nem bízok, kezdünk egy nyilatkozattal, hogy semmilyen felelősséget a múltira nem vállalunk. Elvileg a belső szabályzataiban kellene bízni, de ezek általában nincsenek. A főkönyv 'beszédese' tud lenni, ha van benne magánszemélynek nyújtott hitel az rögtön gyanús.”

Hogy mindezen torzítások miatt mennyi értékteremtő üzlet nem jöhet létre nem tudjuk. Ugyanakkor a cserék egy szegmensére az alacsonyán képzettek foglalkoztatására vonatkozóan állnak rendelkezésre becslések. Elek és szerzőtársainak (2008) becslése szerint a 2000-es évek elején a fekete munka aránya az alacsonyán képzettek körében stabilan 22% körül alakult, aminek nem kis részben a munka fent leírt adóztatási gyakorlata az oka. Ez az a tranzakció mennyiség, amely legálisan nem jöhetett létre, pedig a csere illegális létrejötte jelzi, hogy mindkét fél számára hasznos érték keletkezhetne ezen a területen. Kérdőíves felmérésünkben a válaszadók 73,9%-a gondolta úgy, hogy alapvetően a szabályozás egyszerűsítése és az állami bérterhek csökkentése jelentősen növelné az alacsonyán képzettek foglalkoztatását a szektorában.

---

¹⁰ Részletesebben lásd Szepesi-Szabó-Morvai (2009) és Szabó-Morvai (2009).

9. ábra Mennyire ért egyet a következő állítással: Az én szektoromban működő cégek jelentős része adna munkát alacsonyán képzett embereknek, ha egyszerűbb lenne a munkaügyi szabályozás, és alacsonyabbak lennének a bérek állami terhei.

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

5. táblázat Mennyire tartja elfogadhatónak a ...(1-10-es skálán, ahol a 1-es a teljes mértékben elfogadhatót jelenti)

	Allami támogatás, segély jogosulatlan igénybe vételét	Jegy nélküli utazást	Lakásfenntartással kapcsolatos munkát végző mester elmulasztja a számlaadást	A cégek nem jelentik be alkalmazottaikat, nem fizetnek utánuk adót és társadalombiztosítást	Adóelkerülést, adóeltitkolást
Litvánia	3,1	3,2	5,1	3,2	3,7
Ausztria	2,7	3,8	4,3	2,9	3,4
Lettország	2,5	3,0	5,3	2,9	3,1
Csehország	2,0	3,0	4,3	2,8	3,1
Magyarország	2,6	3,0	4,0	2,7	3,0
Szlovákia	2,0	2,8	4,0	2,9	2,9
Belgium	1,8	2,7	4,2	2,7	3,0
Bulgária	2,1	2,6	4,0	2,6	2,9
Olaszország	2,1	2,9	3,4	2,8	3,0
Írország	2,2	3,2	3,6	2,4	2,6
Lengyelország	2,1	2,8	3,9	2,7	2,6
Portugália	2,2	2,9	3,1	2,6	2,9
Románia	2,1	2,9	4,1	2,4	2,7
Észtország	2,1	2,4	4,7	2,3	2,4
Hollandia	1,5	2,5	4,8	2,3	2,6
EU 27-ek átlaga	1,9	2,8	3,5	2,3	2,5
Dánia	1,5	2,3	4,4	2,2	2,5
Szlovénia	1,8	2,6	3,6	2,1	2,2
Németország	1,7	2,6	3,9	1,9	2,3
Spanyolország	2,1	3,1	2,7	2,1	2,2
Franciaország	1,5	3,2	3,3	2,0	2,4
Luxemburg	1,5	2,7	3,9	1,6	2,2
Svédország	1,2	2,3	3,7	1,8	1,8
Egyesült Királyság	1,7	2,6	2,6	2,0	2,1
Görögország	1,7	2,0	2,6	1,7	2,1
Finnország	1,8	2,2	2,6	1,6	1,8
Málta	1,4	1,9	2,0	1,5	1,6
Ciprus	1,3	1,6	2,3	1,5	1,6

Forrás: EBS 2008. ¹¹

¹¹ Forrás: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf (a letöltés időpontja: 2008. május 13.)

Önmagában az a tény azonban, hogy az írott szabályokhoz képest a normaszegés vált az adórendszerben elfogadott viselkedéssé Magyarországon a Kapitalizmus működése szempontjából fontos alapértékek, a normák elfogadottságára is negatívan hat, melynek költsége felmérhetetlen.

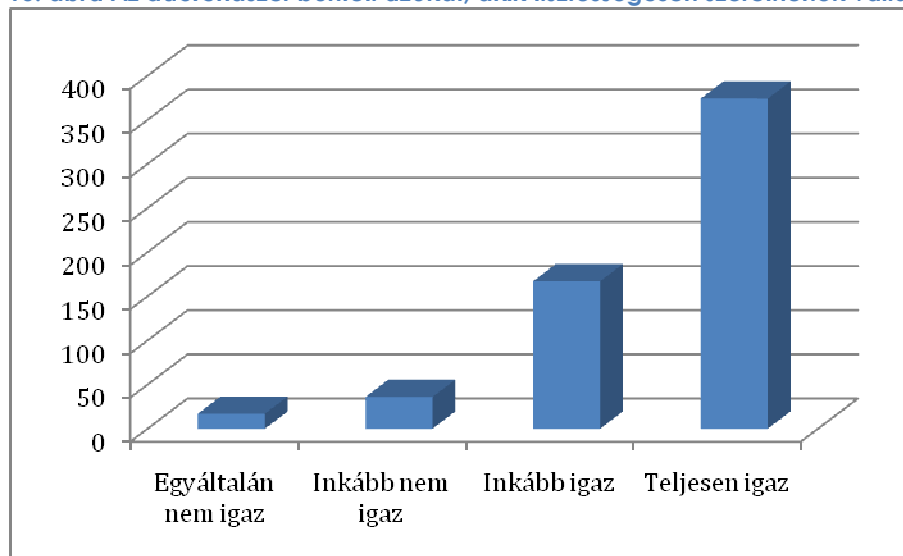
Ez utóbbi állítás illusztrálására álljon itt egy értékvizsgálati felmérést, amely azt mutatja, hogy az Európai Unió belüli összehasonlításban magas Magyarországon azoknak az aránya, akik szerint az adó- és járulékfizetés különféle elmulasztása „bocsánatos” bűn, s elfogadottságát a magas adó- és TB-terhekkal indokolják.

Ez az adórendszer nem a miénk

Ma a vállalkozók a magyar adórendszerhez és sok tekintetben az állam egészéhez is úgy viszonyulnak, mintha az egy idegen hatalom által a magyar kapitalizmusra erőltetett szabályrendszer lenne. Az adórendszer elfogadottsága azért ennyire alacsony, mert a vállalkozók szerint az adórendszer igazságtalan, káros, és a költségvetés még a beszedett adóforintokat is rosszul használja fel.¹²

A felmérésünkben megkérdezett vállalkozók 91 százaléka ért egyet azzal, hogy az adórendszer bünteti azokat, akik tisztességesen szeretnének vállalkozni.

10. ábra Az adórendszer bünteti azokat, akik tisztességesen szeretnének vállalkozni

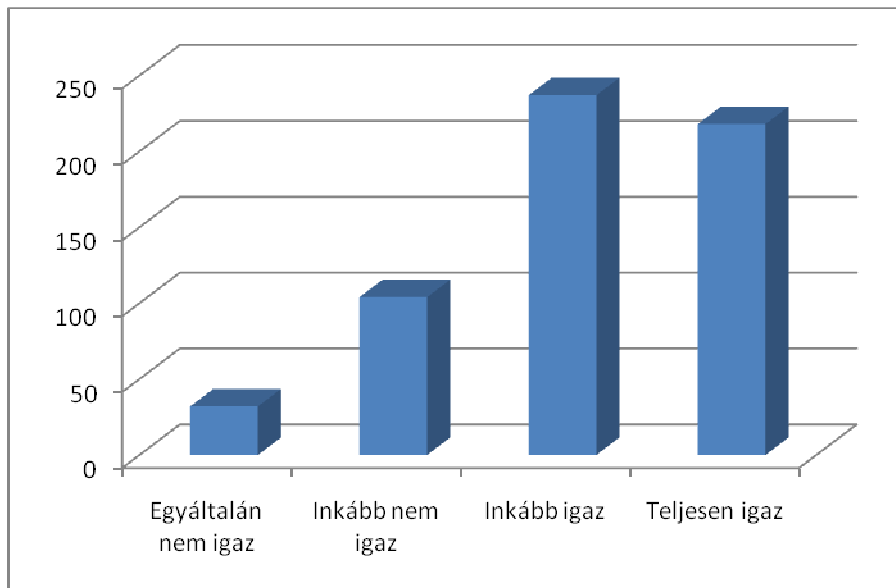

Forrás: saját kérdőíves felmérés.

A vállalkozók úgy érzik, hogy az adórendszerhez való alkalmazkodásban számít a vállalat mérete, mivel a nagyobbaknak több legális adócsökkentési lehetőségük van (77%) és annak nem gond az adózás, aki át tudja hárítani az adózás költségét a beszállítóra.

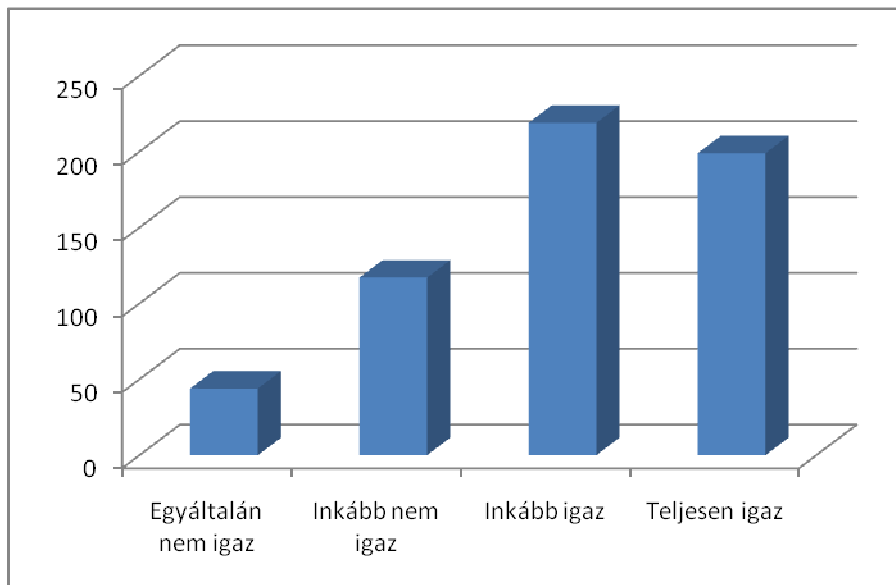
¹² Visszautalnánk az adómorálra ható tényezőkre. Mind az adózás igazságossága, mind az adóforintok elköltésével kapcsolatos értékítélet a nemzetközi vizsgálatok szerint kulcs tényezők az adózási feyelemben.

11. ábra Akinek a vállalkozása már elég nagy, annak sokkal több legális adócsökkentési lehetőséget ad az adórendszer, mint akinek a vállalkozása kicsi.

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

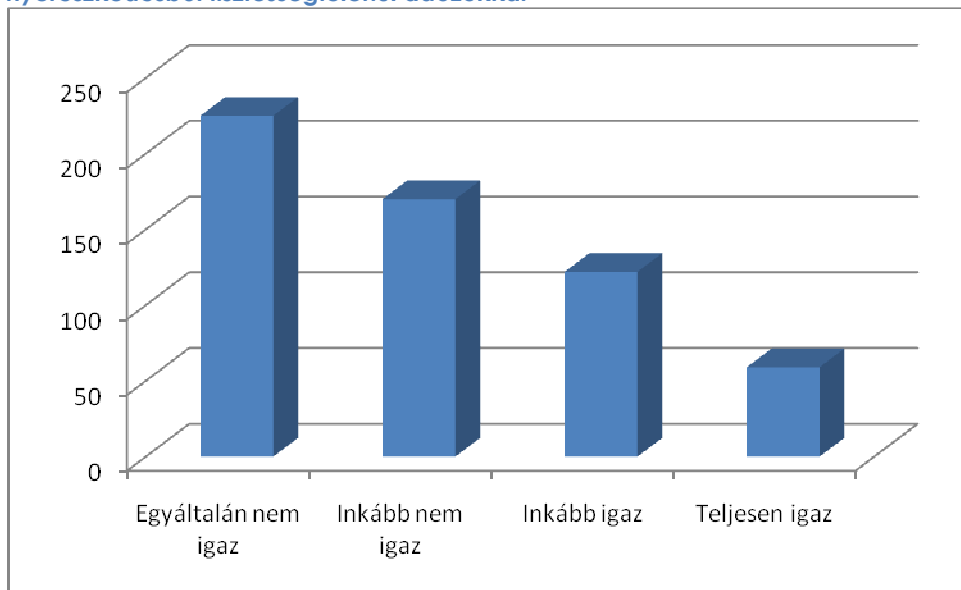
12. ábra Magyarországon az adózás csak azoknak a cégeknek nem okoz gondot, akik az adófizetés terheinek nagy részét a szállítóira tudják áthárítani.

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

Ugyancsak az adórendszer igazságosságába vetett hit alacsony voltát jelzi, hogy a vállalkozások szerint az adóhatóság alapvetően nem viseltetik méltányosan a kényszerből adószabály-sértőkkel.

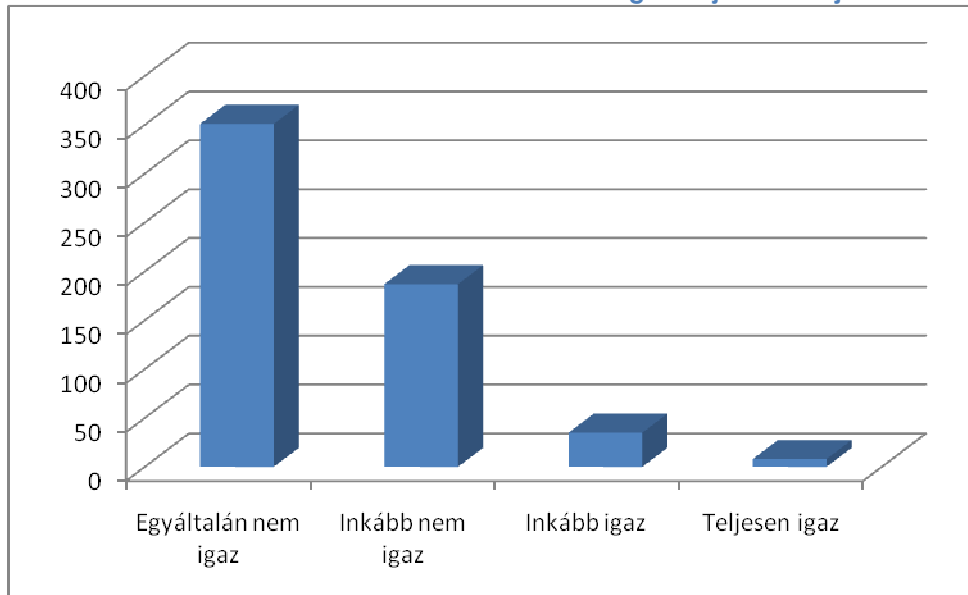
13. ábra Az adóhatóság az adószabályokat kényszerből megsértőkkel méltányosabb, mint a nyereszkezdésből tisztességtelenül adózókkal

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

Idén nem vizsgáltuk az állami kiadások elköltését, de személyes tapasztalataink alapján is osztjuk azt a hipotézist, hogy az állami kiadások hatékonysága rendkívül alacsony. Ami az elemzésünk szempontjából viszont még fontosabb, hogy a vállalkozások ugyancsak ezt gondolják az állami kiadásokról. A felmérésünkben szereplő vállalkozók 92,6%-a szerint rosszul használja fel az állam az általa befizetett adóforintokat.

14. ábra A vállalkozásom által befizetett adót a költségvetés jól használja fel.

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

LÁSSUNK TISZTÁN

Először is le kell szögeznünk, hogy a gazdaság kifehéritésének programját fontosnak tartjuk, de mi nem abból a célból tartjuk ezt fontosnak, hogy a „bűnös” adózókat a jó útra térítve többlet bevételhez jutassuk az államot, hanem abból a szemszögből fontos számunkra a kifehéredés, amennyiben a vállalkozások működésére rakódó fenti költségek ezáltal csökkenthetők.

Az adórendszer kifehéritése évek óta hirdetett, de valójában halogatott gazdaságpolitika célkitűzés. Az elmúlt években a kormányzat leginkább a fenyegetés eszközével próbált hozzájárulni ehhez, a könyvelői vélemények szerint azonban a verbális elrettentés hatásfoka annak állandósításával jelentősen csökkent. A szigor fokozása a rendszer logikájából következően zsákutca, mivel a látszólag életszerűtlen szabályok igazi funkciója most is csak az elvárt adóbevételek befizetésének kikényszerítésére, a felkészült könyvelőket, offshore konstrukciókat felvonultató vállalkozásokkal szembeni állami alkupozíció fenntartása. Az adózók és adószedők közötti háború békés lezárása jelenthet csak kiutat a magyar állam egyik legnagyobb kudarcát jelentő jelenlegi adórendszerből.

Véleményünk szerint a három költség, ami egy kifehéredő adórendszerben csökkenne és amire optimalizálni kellene az adóreformot: a szabályokhoz való alkalmazkodás költsége (adminisztrációs költségek), a normarendszer ellentmondásaiból adódó költségek és az elmaradt tranzakciók költsége. Az írott és az informális gyakorlat közelítése egyszerre csökkentené mind a három költséget.

A közelítés módja véleményünk szerint az adószabályok egyszerűsítésén át vezet, amely az átalánytípusú adózási formák növelését jelenti, vagyis megközelítésünk szerint az eva típusú adóformák széles körű alkalmazása vagy a minimumadók írott formáin keresztül vezet az út a gazdaság kifehéredéséhez.

A szakértői vélemények nem egységesek abban a kérdésben, hogy az adórendszer átalakításával, radikális egyszerűsítésével javítható-e az adózási fegyelem. A vállalkozói és könyvelői interjúk alanyainak jelentős része is azon meggyőződésének adott hangot, hogy a kialakult adózási gyakorlat már annyira „vérükké” vált a gazdaság szereplőinek, hogy attól eltéríteni őket csak nagyon hosszú távon és komoly költségekkel lehetséges. Megítélésünk szerint azonban a folyamatok átláthatóvá tétele akkor is jelentős nyereséget hozna a magyar gazdaság számára, ha ettől az állami adóbevételek ugrásszerű növekedése rövid távon nem következne be. Olyan adórendszer kialakítására van szükség, amelyben az írott szabályok betarthatóak, és az adózónak nem érdeke bevallásaiban eltérni a gazdasági folyamatok valóságos bemutatásától. Ezért tartjuk az adórendszer előremutató elemének az egyszerűsített vállalkozói adót (eva). Ez az adó tulajdonképpen nem csinál mást, mint legalizálja azt a tényleges adókulcsot, amelyet különben a cégek jelentős része csak komoly trükkökkel tudott elérni.

Ezen adórendszeri átalakítások előtt a legfőbb akadályt az adórendszeren keresztüli társadalompolitikai célok, elsősorban a Rózsa Sándori államfelfogásból eredő célok állnak¹³, miközben a fent bemutatottak szerint éppen az adórendszer mai működése hozza jelentős versenyhátrányba a kisebb cégeket a nagyobbakkal szemben.

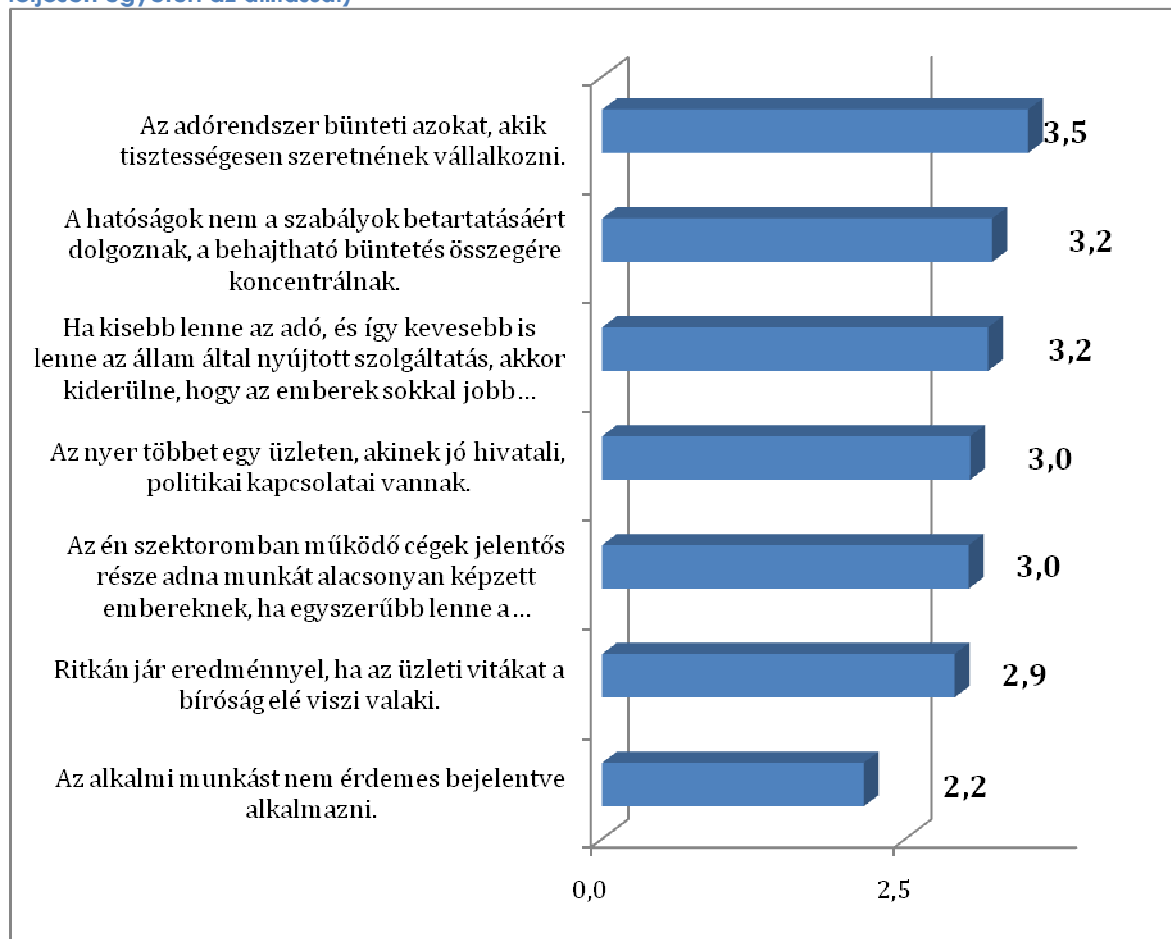
¹³ Tóth István György: Mátyás király és Rózsa Sándor, <http://www.kozjoeskapitalizmus.hu/node/61>

AZ ADÓRENDSZER KUDARCA CSAK A JÉGHEGY CSÚCSA

Az állammal való elégedetlenség lényegesen túlmutat a fent bemutatott adórendszer kérdésein. Kérdőíves vizsgálatunk szerint a vállalkozások véleménye ugyancsak lesújtó a szabályozó hatóságokról, az állami források felhasználásáról, a közszereplők részrehajlásáról és a bíróságok működéséről. Az egyetlen olyan terület, ahol az államot nem látják működésképtelennek, az az illegális munkavállalás elleni fellépés. Ez arra utal, hogy az állam elrettentő erejét még félik valamennyire a vállalkozók. Csak hasznát nem látják.¹⁴

Az állam működésének előbb említett aspektusait az „államműködési indexben” foglaljuk össze. Ez az index a következő táblázatban bemutatott eredményeket összesíti egyetlen mutatóban. A mutató 100-as skálán mért 31,3-as, megdöbbentően alacsony értéke azt mutatja, hogy Magyarországon az állam működése a vállalkozók megítélése szerint erősen hátráltatja a gazdaság működését.¹⁵

15. ábra A vállalkozók véleménye az állam működéséről (1 - egyáltalán nem ért egyet az állítással - 4 teljesen egyetért az állítással)

Forrás: Saját kérdőíves felmérés

¹⁴ Ugyanakkor a vonatkozó kutatások szerint, lásd a már idézett Elek Péter és szerzőtársainak (2008) véleményét az illegális munkavállalás területén korántsem ilyen sikeres az állami kifejlesztési eszköztár. Az elrettentés eszköze tehát lehet, hogy csak a válaszadási őszintetlenségben mutatkozott meg.

¹⁵ A mutatót az alábbi változók alapján számoltuk ki főkomponens elemzéssel. Ha az index értéke 100 lenne, a vállalkozók az államot működésével maximálisan elégedettek lennének, az ötven alatti érték jelzi azt, hogy az állam hátráltatja a cégek tevékenységét.

HÁBORÚBAN AZ ÁLLAMMAL

A fentiekben bemutattuk, hogy a vállalkozók nagyjából annyira érzik sajátjukénak az állam teremtette szabályozói környezetet, mint amennyire egy megszállt ország állampolgárai azonosulnak a megszálló hatalommal és annak képviselőivel. A vállalkozók 91%-a ért egyet azzal, hogy az adórendszer bünteti azokat, akik tisztességesen szeretnének vállalkozni, 93%-uk szerint a vállalkozás által befizetett adót a költségvetés rosszul használja fel.

Az állami szabályozás költsége magas és egyre növekszik. Az állami adminisztrációs terheket a nemzeti össztermék 4,5-6,7%-ára becsülik. A Világgazdasági Fórum versenyképességi felmérése szerint hazánk a szabályok betartásának költségei, áttekinthetősége és a hivatalnokok részrehajlása szempontjából a nemzetközi rangsor leghátsó részén található. Az adózás foglalkoztatásra és beruházásra gyakorolt hatása alapján az utolsó előtti helyezést értük el ezen a listán. A magyar adórendszer működésének adminisztratív költségei a kisvállalkozásokat sújtják elsősorban: ez kisvállalkozásoknál a nettó árbevétel 10%-a körül mozog.

A magyar adórendszer egyik legfőbb problémája a kiszámíthatatlanság, a szabályok kidolgozatlansága, átgondolatlansága. 2006 óta vált gyakorlattá, hogy az adórendszer szabályait év közben, akár többször is módosítják. A vállalkozók az adórendszer szabályainak egy jelentős körét életszerűtlennek tartják, a könyvelők szerint több szabály ellentmond egymásnak, ezért azok maradéktalan betartása lehetetlen. A megkérdezett könyvelők szerint az adószabályok valamilyen fokú megsértése a cégek 90%-ánál előfordul. A vállalkozások 2/3-a gondolja úgy, hogy az adózás alól kibújni nem bűn, hanem kényszer a vállalkozásoknak.

Az állam sem tekinti mérvadónak az adórendszer terén saját maga által megalkotott szabályokat. Az adóhatóság gyakran formális és informális csatornákon határozza meg az elvárt adó szintjét, az adószabályok igazi szerepe a nem hivatalos elvárások kikényszerítése. Az előírások életszerűtlensége a rendszer szerves részévé vált: ha a szabályokat könnyű lenne be tartani, az informális adókievetés nem működhetne.

A befizetett adó nagyságát leginkább a könyvelő ügyessége, csak másodsorban a cég teljesítménye, harmadsorban az APEH informális elvárásai határozzák meg. Mindez szinte lehetetlenné teszi, hogy külső befektető vagy hitelező számára átlátható legyen egy vállalkozás üzleti dokumentációja, így a magyar kis- és középvállalkozások fejlődésének egyik legfőbb gátja az adórendszer működése.

Az elmúlt években a kormányzat leginkább a fenyegetés eszközével próbált hozzájárulni az adórendszer kifehérítéséhez, pedig a rendszer logikájából következően a szigor fokozása zsákutca. Az adózók és adószedők közötti háború békés lezárása jelenthet csak kiutat a magyar állam egyik legnagyobb kudarcát jelentő jelenlegi adórendszerből.

Az állammal való elégedetlenség lényegesen túlmutat az adórendszer problémáin. A vállalkozások véleménye ugyancsak lesújtó a szabályozó hatóságokról, az állami források felhasználásáról, a közszereplők részrehajlásáról és a bíróságok működéséről. A közintézmények tevékenységét megítélő államműködési index 100-as skálán mért 31,3-as megdöbbentően alacsony értéke azt mutatja, hogy Magyarországon az állam működése erősen hátráltatja a gazdaság működését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ádám S. és Kutas J. (2004): A foglalkoztatottak számának alakulása a személyi jövedelemadó bevallások alapján, Munkaügyi Szemle, 2004. március
- Augusztinovics M. és Köllő J. (2007): Munkaerőpiaci pálya és nyugdíj 1970-2020, Közgazdasági Szemle, 2007. június (529-559. o.)
- Bakos Péter – Benczúr Péter – Benedek Dóra (2008): Az adóköteles jövedelem rugalmassága, Becslés és egy egykulcsos adórendszerre vonatkozó számítás a 2005. évi magyar adóváltozások alapján; Közgazdasági Szemle 2008. szeptember, o. 733-762
- Belyó Pál (2008): A lakosság részvétele a rejtett gazdaságban., Ecostat Műhelytanulmány, 2008 december., http://www.ecostat.hu/download/muhely/ECOSTAT_muhely_081218.pdf
- Benczúr P. (2007): Adókulcsok hatása különböző gazdasági szereplők viselkedésére - irodalmi összefoglaló, Közgazdasági Szemle, 2007. február (101-117. o.)
- Benedek Dóra – Lelkes Orsolya (2007): Tax Evasion in Hungary, Estimating the incidence of income tax evasion in Hungary, AIM-AP 2007. december 12.
- Bíró Anikó – Vincze János (2008): A gazdaság fehéritése: büntetés és ösztönzés, Költségek és hasznok egy modellszámítás tükrében, MTA-KTI Műhelytanulmányok, No. 2008/14
- Elek Péter, Scharle Ágota, Szabó Bálint és Szabó Péter András (2008b): Béreket terhelő adók és fekete / szürke foglalkoztatás Magyarországon, PowerPoint bemutató, 2008. augusztus 29.
- Elek Péter, Scharle Ágota, Szabó Bálint, Szabó Péter András (2008): A bérekhez kapcsolódó adóeltitkolás Magyarországon, Kézirat, készült a Világbank és Magyarország kormánya között a fekete (adózatlan) foglalkoztatás visszaszorítása érdekében kezdeményezett együttműködés keretében, 2008. április 15.
- Ernst&Young (2008): Transzferárazás kockázatai: magyar tapasztalatok és a nemzetközi felmérés, Sajtóközlemény, 2008. május 7.
- GKI (2008): BÉR- ÉS BÉRTEHER-REFORM , Részletes GKI-javaslat; Gazdaságkutató Intézet Zrt., Budapest, 2008. február 27
- GVI (2007): KKV körkép – 2007 / október: A kis- és közepes vállalkozások üzleti helyzete és vélemények gazdasági és politikai környezetükről
- GVI (2008a): Konjunktúra-felmérés 2008/2: Drámai mértékben romlottak a magyar cégek várakozásai <http://gvi.hu/index.php/hu/research/showItem.html?id=76>
- GVI (2008b): KKV körkép – 2008 / július: A kis- és közepes vállalkozások üzleti helyzete, tartozásai és a forint erősödésére adott reakciói http://gvi.hu/data/research/kkv_korkep_083_080908.pdf
- Kazainé A. (2008): A nemzetközi adózás vállalatgazdasági problémakörei, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet, 105. sz. Műhelytanulmány
- KM (2004): Az adózásban bekövetkező változások, Külügyminisztérium, 2004. március 24.

- Kopint-Tárki, (2007): Az adóbázis szélesítésének lehetőségei Magyarországon
- Köllő János (2008): Two notes on unreported employment and wages, kézirat, készült a Világbank és Magyarország kormánya között a fekete (adózatlan) foglalkoztatás visszaszorítása érdekében folytatott együttműködés keretében. 2008. febr. 2.
- Krekó Judit. és P. Kiss Gábor (2007): Adóelkerülés és a magyar adórendszer, MNB-tanulmányok 65.
- Krekó Judit és P. Kiss Gábor (2008): Adóelkerülés és adóváltoztatások Magyarországon, MNB Szemle, 2008. április.
- KSH (2005): A rejtett gazdaság átvilágítása és a GDP, KSH Hírlevél, 2005. II. évf. 7. szám
- Lackó Mária (2000): Egy rázószektor: a rejtett gazdaság és hatásai a poszt-szocialista országokban háztartási áramfelhasználásra épülő becslések alapján, Elemzések a rejtett gazdaság magyarországi szerepéről 1., MTA-KTI – TÁRKI
- Lackó Mária (2006): Az adóráták és a korrupció hatásai a munkapiacra – Keresztmetszeti összehasonlító elemzés az OECD-országokon, Közgazdasági Szemle, 2006. november, o. 961-985
- Losonczi Miklós (2006): Uniós adóharmonizáció és adóverseny – tanulságok Magyarországra számára. Pénzügyi Szemle 2006. 51. évf. 4. sz. (474-489. o.)
- Papp József (2008): A gúzsba kötött gazdaság kiszabadítása, Pénzügyi Szemle 2008, IV.; 663-693
- PriceWaterhouseCoopers (2008): Paying Taxes 2009, The Global Picture, Worldbank Washington
- Reformszövetség (2009): A gazdaság növekedési és versenyképességének javítása az adórendszer átalakításával, az Adó és járulék Munkacsoport háttéranyaga a Reformszövetség megbízásából, http://www.reformszovetseg.hu/hatteranyag/AdoesJarulek_munkacsoport/Adorendszer.pdf
- Sajó András (2008): Az állam működési zavarainak társadalmi újratemelés, Közgazdasági Szemle, 2008. július-augusztus, o. 690-711
- Semjén András - Tóth István János. (2007): Magyar vállalkozások adómagatartása, Világbank workshop, Budapest, 2007. december 5-6.
- Semjén András- Tóth István János és Fazekas Mihály (2007): A gazdaság kifehéritését célzó kormányzati intézkedések és a rejtett gazdaság: az EVA és az AM-könyv hatásai, Világbank workshop, Budapest, 2007. december 5-6.
- Semjén András- Tóth István János és Fazekas Mihály (2008): Alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás munkaadói és munkavállalói interjúk tükrében, MTA-KTI Műhelytanulmányok No. 2008/10
- Semjén András (2001): Az adóadminisztráció eredményessége és a rejtett gazdaság. Közgazdasági Szemle, XLVIII. évf., 2001. március (219—243. o.)
- Semjén András, Szántó Zoltán és Tóth I. János (2001): Adócsalás és adóigazgatás - Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról
- Semjén András, Tóth István János, Medgyesi Márton, Czibik Ágnes (2008): Adócsalás és korrupció: lakossági érintettség és elfogadottság, MTA-KTI

- Műhelytanulmányok, No. 2008/13
http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP_0813.pdf
- Semjén András – Tóth István János (2004): Rejtett gazdaság és adózási magatartás, 1996–2001 Közgazdasági Szemle, LI. évf., 2004. június (560–583. o.)
- Sík Endre (2000): Kgst-piacok és feketemunka – Magyarország 1999, MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2000. július
- Sík Endre (2000): KGST-piacok és feketemunka – Magyarország 1999. Elemzések a rejtett gazdaság magyarországi szerepéről, 2. MTA KTK, Budapest, július, 29 o.
- Stricca L. és Szmicsek S. (2007): Az Off-shore cégek alkalmazásának előnyei, Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Adótanácsadói Tagozat, 2007. november 20.
- Szabó-Morvai Ágnes (2009): Finanszírozás a hazai kapitalizmus nézőpontjából, Közjó és Kapitalizmus Intézet Műhelytanulmányok, No. 15., 2009
- Szalai Ákos-Szepesi Balázs (2008): Mit nem tudunk a magyar kapitalizmusról? Jelentéstervezete a magyar kapitalizmus állapotáról, Közjó és Kapitalizmus Intézet Műhelytanulmányok No.3, 2008. március 2.
- Szepesi Balázs –Szabó-Morvai Ágnes (2009): A bizalom infrastruktúrája - a vállalkozások együttműködésének biztosítékai Magyarországon, Közjó és Kapitalizmus Intézet Műhelytanulmányok, No. 17., 2009
- Szirmai Péter – Szerb László – Madarassy Tamás, Petheő Attila István (2008): Vezetői összefoglaló az Üzletre Hangolva program 2008-as intézkedései tervének megalapozására a vállalkozói vélemények összegyűjtésével tanulmányhoz.
http://www.nfgm.gov.hu/data/cms1558561/uzletre_hangolva.zip
- Tóth István János (2006): Kormányzati lépések hatása a rejtett gazdaságra, Világgazdaság, 2006. március
- World Bank (2008): Doing Business 2009, Washington 2008
- World Economic Forum (2009): The Global Competitiveness Report 2008-2009,